



T.C.

NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

VERGİ TAKOZU VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

ELİF İŞİL KÜPELİ

NİĞDE

Haziran, 2021

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

VERGİ TAKOZU VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Selçuk BUYRUKOĞLU

Hazırlayan
ELİF İŞİL KÜPELİ

NİĞDE
Haziran, 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Dönem Projesi/Yüksek Lisans Tezi/Doktora tezi olarak sunduğum “.....” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. .../.../...(Tarih)

(İmza)

ÖĞRENCİNİN ADI VE SOYADI



ONAY SAYFASI

..... danışmanlığında
tarafından hazırlanan “.....” adlı bu
çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü..... Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans/Doktora
Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: .../.../...

JÜRİ :

Danışman :
Üye :
Üye :
Üye :
Üye :

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve
..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Tarih: .../.../...

ÖNSÖZ

Lisansüstü eğitimim süresince her daim desteğini hissettiğim danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Selçuk BUYRUKOĞLU'na, çalışma kapsamında yapmış olduğum analizin uygulamasındaki desteklerinden ötürü Dr. Öğr. Üyesi Şehnaz ALTUNAKAR MERCAN'a, tez savunmamda yer alan jüri üyelerim Doç. Dr. Ahmet Arif EREN ve Dr. Öğr. Üyesi Gazi SONKUR'a teşekkür ederim.

Ayrıca hayatımın her anında bana destek olan, yüksek lisans eğitimim boyunca da desteklerini her an hissettiğim, motivasyon kaynağım olan aileme de müteşekkirim.



ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

VERGİ TAKOZU VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

KÜPELİ, Elif Işıl
Maliye Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Selçuk BUYRUKOĞLU
Haziran, 2021

Vergi takozu bir işçinin işverene toplam maliyeti ile işçinin eline geçen net ücret arasındaki farkı ifade eder. İşsizlik ise bir toplumda çalışmak istediği halde iş bulamayan bireylerin olması durumuna denmekte iken, iş bulamayan bireylere ise işsiz denir.

Bu çalışmanın ana temasını Türkiye’de 1996-2020 yılları arasında vergi takozu ile işsizlik arasında bir ilişkinin var olup olmadığının araştırılması oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında konuyla alakalı yerli ve yabancı literatür taraması yapılmış ayrıca uluslararası raporlardan da faydalanılmıştır. Türkiye’de vergi takozu ve işsizlik arasındaki ilişkinin incelenebilmesi için ARDL sınır testi uygulanmıştır. Analizde kullanılan verilere ise TÜİK ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü’nün yayınlamış olduğu raporlardan ulaşılmıştır.

Yapılan analizin son aşaması olan Granger nedensellik testi sonucunda vergi takozundan işsizliğe doğru bir nedensellik ilişkisinin var olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu ise, vergi takozu arttıkça işsizliğin arttığını, vergi takozu azaldıkça işsizliğin azaldığını ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vergi Takozu, İşsizlik, Türkiye, ARDL Testi.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS

**THE RELATIONSHIP BETWEEN TAX WEDGE AND UNEMPLOYMENT:
THE CASE OF TURKEY**

KÜPELİ, Elif Işıl
Department of Finance
Thesis advisor: Dr. Öğr. Üyesi Selçuk BUYRUKOĞLU
Haziran, 2021.

A tax wedge refers to the difference between the total cost of a worker to the employer and the net wage received by the worker. Unemployment is the case of individuals who cannot find a job although they want to work in a society, while individuals who cannot find a job are called unemployed.

In this study, it is aimed to investigate whether the tax wedge has an effect on unemployment and to look at it from a different perspective. For this study, relevant domestic and foreign sources were searched and international reports were used. In this study, unit root test was performed and ARDL boundary test was applied. As a result of the unit root test, the data became stable at different levels.

As a result of the Granger causality test performed at the end of the analysis, there is a causality relationship from tax wedge to unemployment. In other words, as the tax wedge increases, unemployment increases, as the tax wedge decreases, unemployment decreases.

Keywords: Tax wedge, unemployment, unemployment in Turkey, unemployment in the world.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	1
ONAY SAYFASI	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TABLolar LİSTESİ	ix
GRAFİK LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1.İŞSİZLİK KAVRAMINA TEORİK YAKLAŞIM	3
1.1.DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK VE İSTİHDAM	4
1.1.1.Sanayi Devrimi ve İşsizlik	5
1.1.2.Küreselleşme ve İşsizlik.....	6
1.1.3.1990 Sonrasında Dünya’da İşsizlik.....	6
1.1.4.Türkiye’de İşsizlik.....	11
2.İŞSİZLİĞİ AÇIKLAYAN BAZI İKTİSADİ GÖRÜŞLER	12
2.1.Keynesyen Görüş	13
2.2.Neoklasik Görüş	14
2.3.İşsizliğin Nedenlerini Açıklayan Yeni Yaklaşımlar.....	14
2.3.1.İş Arama Teorisi.....	15
2.3.2.Konjonktür Devresi Teorisi.....	15
2.3.3.İş Kontratları Teorisi	16
2.3.4.İçerdekiler-Dışardakiler Teorisi	16

2.3.5.Etkin Ücret Teorisi	17
3.İŞSİZLİK	17
3.1.İŞSİZLİK TÜRLERİ	18
3.1.1.Gizli İşsizlik	18
3.1.2.Açık İşsizlik;	18
3.1.3.Geçici (Arızı) İşsizlik	19
3.1.4.Konjonktürel İşsizlik	19
3.1.5.Mevsimsel İşsizlik.....	20
3.1.6.Teknolojik İşsizlik.....	20
3.2.İŞSİZLİĞİN NEDENLERİ	20
3.3.İŞSİZLİĞİN SONUÇLARI	22
3.3.1.Ekonomik Sonuçları.....	23
3.3.2.Sosyal Sonuçları.....	25
3.3.3.Psikolojik Sonuçları	25
3.3.4.Bireysel ve Toplumsal Sonuçları	26
3.4.2008 KRİZİ ve SONRASINDA TÜRKİYE’DE Kİ İŞSİZLİK ORANLARININ YORUMLANMASI	27
3.5.İŞSİZLİKLE MÜCADELEDE UYGULANAN POLİTİKALAR	29
3.5.1.Aktif İstihdam Politikaları.....	30
3.5.1.1 İşsizlik Seviyesinin Düşürülmesi	30
3.5.1.2.Kariyer Planlama ve Eğitimleri.....	31
3.5.1.3.İstihdamın Desteklenmesi	31
3.5.1.4.Gençlere Yönelik Politikalar	32
3.5.1.5.Engellilere Yönelik Politikalar.....	33
3.5.2.Pasif İstihdam Politikası.....	33
3.5.2.1.İşsizlik Sigortası	34
3.5.2.2.Erken Emeklilik.....	35

İKİNCİ BÖLÜM	35
2.VERGİ TAKOZU KAVRAMI ve TANIMI	35
2.1.OECD ÜLKELERİNDE VERGİ TAKOZUNUN GÖRÜNÜMÜ	36
2.1.1.OECD Ülkelerindeki İşçi Üzerindeki Vergi Takozu	39
2.1.2.OECD Ülkelerinde İşveren Üzerindeki Vergi Takozu	41
2.2.VERGİ TAKOZUNUN TÜRKİYE’DEKİ İNCELEMESİ	43
2.2.1.Vergi Takozunun Ücretliler (Çalışanlar) Üzerindeki Etkisi	43
2.2.2.Vergi Takozunun İşveren Üzerine Etkisi	48
2.3.Türkiye’de ki İşsizlik Oranlarının Vergi Takozu İle Bağlantısı	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	54
3.TÜRKİYE’DE VERGİ TAKOZU ve İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ	54
3.1.LİTERATÜR TARAMASI	55
3.2.BULGULAR ve DEĞERLENDİRME	60
SONUÇ	65
KAYNAKÇA	69
EK-1.	74
ÖZGEÇMİŞ	74

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2. 2004-2005 yılları arasında bazı ülkelerin işsizlik oranları.....	7
Tablo 3. 2000-2009 yılları arasında bazı ülkelerin işsizlik oranları.....	9
Tablo 4 . Bölgesel İşsizlik Tahminleri (2017-2019) (%)	10
Tablo 5. Türkiye’de İşgücü İstatistiklerinde İşsizlik Oranlarının 15+ 2008-2019 Yılları arasındaki dağılımı	28
Tablo 6. OECD Ülkelerindeki Vergi Takozunu Görünümü (2009-2019) (%)	37
Tablo 7. OECD ülkelerindeki İşçi Üzerindeki Vergi Takozu Tablosu (2008-2018) (%)	39
Tablo 8. OECD Ülkelerinde İşveren Üzerindeki Vergi Payı Tablosu (2008-2018) (%)	41
Tablo 9. 2020 yılı Gelir Vergisi Tarifeleri	44
Tablo 10. 2020 Yılı İtibari İle AGİ Hesaplaması.....	49
Tablo 11. Yıllık Asgari Ücret Üzerindeki Vergi ve Prim Yüğü (2020).....	50
Tablo 12. Ücretli veya Yevmiyeli Çalışanlar ve Kendi Hesabına Çalışanların Ödeyecek Oldukları Vergi Takozu Hesaplaması.....	53
Tablo 13. ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları.....	61
Tablo 14. ARDL Model Sonuçları.....	62
Tablo 15. Otokolerasyon Testi Sonuçları.....	62
Tablo 16. Değişen Varyans Testi Sonuçları.....	63
Tablo 17. Hata Düzeltme Terimi Testi sonucu	64
Tablo 18. Nedensellik Testi Sonuçları	65

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Cusum Testi Sonucu.....	63
Grafik 2. Cusum ² Testi Sonucu	64



KISALTMALAR

OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu



GİRİŞ

İşsizlik ve vergi takozu kavramları önemli bir makroekonomik değişken olan istihdam oranlarının belirlenmesinde ciddi bir etkiye sahiptir. İstihdam oranlarının yüksek olması ekonomi içerisinde büyüme, kalkınma, kamu gelirleri, borçlanma gibi dolaylı yollardan da pozitif bir etki yaratmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde istihdam oranlarının düşük olması (işsizlik) ciddi bir sorun iken, gelişmiş ülkeler verimli sanayileri ve uyguladıkları kamu politika araçları ile işsizlik sorunundan daha az etkilenmektedirler. İşsizliğin yaşanmasının temel sebebi ise yeterli istihdam alanlarının var olmamasından kaynaklanmaktadır.

Literatürde işsizlik sorununun nasıl çözüme kavuşturulacağı konusunda araştırmalar yapılmakta olup, yapılan araştırmalar neticesinde işsizlik sorununun oluşmasındaki en büyük etkenin vergi ve benzeri mali yükümlülüklerin olduğu görülmektedir.

İşsizlik oranının düşürülmesi için istihdam alanlarının artırılması gerçeği var olmakla birlikte bu gerçeğin de vergi yükünün makul bir seviyeye düşürülmesi ile gerçekleşeceği aşikârdır. Vergi yükünün makul bir seviyeye çekilmesi hem işçi hem de işveren açısından olumlu karşılanacaktır. Vergi oranlarının işçi açısından düşürülmesi daha çok ücret elde etmesini sağlarken işveren açısından ise işgücü maliyetinin düşmesini sağlayacak ve işverenin daha çok istihdam alanı yaratmasına sebep olacaktır.

Vergi takozu ise işsizliği tetikleyen bir diğer önemli unsurdur. Vergi takozu, işçilerin işveren üzerindeki vergi ve benzeri mali yükümlülükleri ifade etmektedir. İşverenler açısından bir maliyet unsuru olan vergi takozu artan maliyetlerden kaçınmak isteyen işverenlerin istihdama daha az katkıda bulunmalarına sebep olmaktadır. İşverenlerin daha az çalışan talep etmeleri ise istihdam oranlarında negatif bir ivmenin oluşmasına yol açacaktır.

Türkiye'deki vergi takozu ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ele alan tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilk olarak işsizlik kavramı teorik olarak ele alınmış, sonrasında dünyada ve Türkiye'deki işsizlik oranlarına yer verilerek tarihsel süreç içerisindeki işsizliğin seyri incelenmiştir.

İkinci bölümde vergi takozu kavramı tanımlandıktan sonra OECD ülkeleri ve Türkiye kıyaslaması esas alınarak vergi takozunun işçi ve işveren üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Son bölümde ise 1996-2020 yılları arasında Türkiye'deki vergi takozu ve işsizlik arasındaki ilişki ARDL sınır testi yaklaşımı ile değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.



BİRİNCİ BÖLÜM

1.İŞSİZLİK KAVRAMINA TEORİK YAKLAŞIM

İşsizlik, çalışma çağındaki bireylerin çalışmak istediği halde piyasada yeterli istihdam alanlarının olmaması sebebi ile iş bulamamaları durumudur. Bireylerin bedensel ve zihinsel güçlerini her ne nedenle olursa olsun değerlendirilemeyip atıl kalması da işsizlik olarak tanımlanabilir (Gök, 2004: 34). İşsizlik modern sanayinin en büyük sorunudur ve gelişen sanayiye dayalı ekonomik sistemin yapısından kaynaklanmaktadır (Zaim, 1997: 173).

Referans dönemi içerisinde çalışmayan bireylerin son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış, iki hafta içinde işe başlayabilecek olan bireyler ve kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler işsiz sayılırlar. Bununla birlikte üç ay içinde çalışabilecek bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak veya iş başı yapabilmek için gerekli eksiklikleri tamamlamak amacı ile bekleyenlerde işsiz nüfus içinde değerlendirilmektedir (TÜİK, data.tuik.gov.tr, 06.11.2020).

Tarih boyunca işsizlik tüm toplumların en büyük sorunu haline gelmiştir. Ülkelere göre işsizliğin boyutu sosyal ve ekonomik sorunlar olarak değişiklik göstermiştir. İşsizliğin ortaya çıkışı sanayi devrimi ile olmuştur. Bu süreçte zaten var olan işsizlik 1980'li yıllardan itibaren de gelişmekte olan ülkelerin sorunu haline gelmiştir. Yine 1980'li yıllarda uygulanan neo-liberal politikalar nedeni ile gelişmiş olan ülkelerde işsizlik sorunu baş göstermeye başlamıştır (Özdemir, 2006: 67-68).

1980'li yıllardan sonra içerisinde bulunduğumuz 21.yy 'da da işsizlik tüm dünya ülkelerinde önemli bir sorun haline gelmiş ve önümüzdeki yıllarda da işsizlik probleminin artarak çok daha önemli bir sorun haline geldiği gözlemlenmiştir. Teknolojik gelişmelerini tamamlamış olan ülkeler işsizlikle daha önce karşılaştıkları için süreç içerisinde işsizliğin çözümü konusunda bir hayli yol almış bulunmaktadır (Durak ve Kaya; 2014: 1).

Türkiye'de ise işsizlik konusunda Cumhuriyetin ilanı ile sosyal, ekonomik ve toplumsal olarak bir değişim süreci yaşanmıştır. Bu süreçte 1950'li yıllar itibari ile ülkemizde kırdan kente olmak üzere önemli bir göç başlamıştır ve kırdan kente gerçekleşen göç ile de önemli derece bir kentleşme dönemi başlamıştır. Yaşanılan bu

göçün sebebi ise kentteki imkânların fazla olması sebebi ile değil kırsalda ki imkânların kente göre daha yetersiz ve elverişsiz olmasından kaynaklanmaktadır (Durak ve Kaya; 2014: 1).

1980’li yıllarda tam anlamı ile baş gösteren işsizlik 1990’lı yılların sonunda ve ülkemizde yaşanan 2001 krizi ile çok yüksek seviyelere ulaşmış ayrıca krizden sonra ki süreçte ülke ekonomisinin toparlanma hızı istihdam seviyesinin toparlanma hızından daha çabuk olmuştur. İstihdam seviyesinin ekonomi seviyesinden daha yavaş toparlanma sebebi ise ülke nüfusundaki artışın yanı sıra ülkedeki genç nüfusunun artmasından da kaynaklanmaktadır. Nüfusun yanı sıra eğitimde yeterli seviyeye ulaşamamış olması piyasada yeni yatırımlar yapılamaması krizden kaynaklı ekonomide istikrarsızlık yaşanması da işsizliğin en büyük nedenleri arasında görülmektedir.

İşsizlik ekonomi açısından bireylerin emeğinin hiç kullanılmaması ya da emeğin eksik kullanılmasından dolayı üretim değerinde kayıplara, ülkede yaşayan bireylerin kişisel ve toplumsal gelirlerinin azalmasına sebep olurken tüm bunların yanı sıra milli gelirde de bir azalmaya sebep olmaktadır. Toplumsal açıdan bakıldığında bireylerin işsiz kalması durumunda kişisel, sosyal, psikolojik sorunlarda meydana gelmektedir (Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, 2006: 68).

1.1.DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK VE İSTİHDAM

1980’li yıllar itibari ile işsizlik konusunda hem Dünyada hem de Türkiye’de hızlıca yol olan bir dönüşüm başlamıştır. 20. yüzyılın sonları 21. yüzyılın başları itibari ile işsizlik sosyal ve ekonomik anlamda kendini göstermeye başlamış ayrıca dünyada ve Türkiye’de yerel ve bölgesel olarak sınırlandırılmayacak ve toplumları etkileyecek büyüklükte problemlere neden olmaya başlamıştır. İşsizlik sorunun yaşanmaya başlamasının en büyük nedenlerinden birisi de küreselleşme olgusunun başlamasından kaynaklanmaktadır (Temel ve Yapraklı: 2015-2).

Küreselleşme ile işgücü piyasası yer değiştirmiş ve sermaye üretiminin en düşük olduğu ülkelere kaydırmış, gelişmiş olan ülkelerde işçi talebini artırırken sanayi sektöründe istihdam edilen birey sayısını azaltmaya başlamıştır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise dışardan gelen yabancı sermaye yatırımcılarına cazip

gelen yatırım alanlarının bulunması yatırımların yapıldığı ülkeler için istihdam oranlarını ve ücretleri negatif olarak etkilemektedir.

1980’li yıllardan itibaren küreselleşme ile birlikte uygulanan özelleştirme, ekonomik politikalar, sendikaların güçsüzleştirilmesi, şirketlerin ucuz iş gücü arayışına girmesiyle birlikte Dünyada ve Türkiye’de işsizlik önemli bir sorun haline gelmiştir. Türkiye’de bu etmenlerden etkilenmiş ve 1980 yılından itibaren işsizlik sorununu ağır bir şekilde hissetmeye başlamıştır.

1.1.1.Sanayi Devrimi ve İşsizlik

“İşsizliğin hissedilir etkileri 18.yy’ın ikinci çeyreği itibari ile yaşanmaya başlanmış ve 18.yy’ın ikinci çeyreğinde de sanayi devrimi ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi ve sonrasında yaşanan ve hissedilen işsizlik, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinde farklılıklar olması sebebi ile toplumları farklı boyutlarda etkilemiştir” (Işığışık, 2018: 46).

Sanayi devrimi ile birlikte popüler olan meslekler işlevini yitirerek önemini kaybetmeye başlamıştır. Önemi kaybeden mesleklerin yerini ise yenilenen sistemde ortaya çıkan yeni meslekler almaya başlamıştır. Sanayi toplumlarında istihdam bulan işgücü bu değişime çok fazla direnmemiş ve değişimi kabul etmiştir. İşgücü sürekli yenilenme halinde olmalıdır. Sanayi devrimi ile birlikte de görüldüğü üzere hiçbir işgücü sonsuza kadar varlığını devam ettirememektedir (Sezal, 1995: 85).

Yine sanayi devrimi ile birlikte Avrupa’da işsizlik sorunu ortaya çıkmıştır. Bu işsizliğin temel sebebinde de işgücünde emeğin değil teknolojik gelişmeler neticesinde teknik aletlerin kullanılması yer almaktadır. Daha sonra 1929 buhranının yaşanması ile Avrupa’da 6 yıl sürecek olan ciddi bir işsizlik problemi ortaya çıkmıştır. 1929 buhranı 6 yıllık bir sürecin sonunda 1935 yılında uygulanan Keynesyen para ve maliye politikaları ile aşılmıştır (Ongun, 2007: 20).

1.1.2.Küreselleşme ve İşsizlik

Küreselleşme, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan insanların, devletlerin, toplumların arasındaki etkileşimin artması olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda küreselleşme siyasal, ekonomik ve kültürel etkileşimlerden de oluşmaktadır (Sönmez, 2006: 177-198).

Küreselleşmeyle birlikte gelişmiş kapitalist ülkelerde 1970'li yıllar itibari ile bu ülkelerde kar oranlarının düştüğü görülmektedir ve kar oranlarının düşmesi ile ortaya çıkan ekonomik krizle birlikte üretim birimleri ucuz işgücü olan ülkelere kaydırılmıştır.

Küreselleşmenin ortaya çıkması ile artan şirket sayıları dünya üzerinde çalışma, çalıştırma ve yaşam koşullarının kötüleşmesine sebebiyet vermektedir. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren işletmeler küreselleşme ile yaşanan olumsuz durumlardan ciddi anlamda etkilenecek faaliyetlerine son vermek durumunda kalmışlardır. Faaliyetlerine son vermek durumunda kalan işletmeler sebebi ile de işsiz sayısında milyonlarca bir artış yaşanmıştır (Şenkal, 2005: 46-47).

1970 yılında yaşanan ekonomik krizin temel sebebi devamlı olarak artmakta ve kalıplaşmış olan işsizliktir. 1970 yılından itibaren gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde işsizlik oranlarında devamlı bir artış söz konusu olmuştur. 1980'li yıllarda işsizlik oranı %5 olarak belirlenmiş iken bu oran 1990 yılların başında %10 üzeri olarak belirlenmiştir. İşsizlik, ülkelerin gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin tüm ülkelerde ciddi problem haline gelmiştir. ILO'ya (Uluslararası Çalışma Örgütü) göre işsizlik oranları 1990'lı yıllar itibari ile tavan seviyeye ulaşmıştır.

1.1.3.1990 Sonrasında Dünya'da İşsizlik

ILO 2006 yılında yapmış olduğu açıklamada 1993-2003 yılları arasındaki 10 yıla ait işsizlik ve istihdam edilenlerin verilerini paylaşmıştır. Paylaşılan verilerde işsizlik ve istihdam alanında yeterli bir başarı sağlanamadığı görülmüştür. Bu verileri tabloda inceleyecek olursak;

Tablo 1. 1995-2005 yılları arasında Dünyada işsizlik ve istihdam oranları

	İSTİHDAM	İŞSİZLİK	KADIN BİREY İSTİHDAM ORANI
1995	%62,8	%6,0	%51,7
2005	%61,4	%6,3	%52,2

Kaynak: Yazar tarafından ILO'nun yayınlamış olduğu veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

1995 yılında istihdam oranı %62,8 olarak açıklanmışken, 2005 yılında açıklanan istihdam oranı %61,4 olarak açıklanmıştır. Aradaki 10 yıllık süreçte istihdam edilen kişi sayısı %1,4 oranında düşüş göstermiştir.1995 yılında açıklanan işsizlik oranı %6,0 olarak açıklanmışken, 2005 yılında açıklanan işsizlik oranı %6,3'tür. Aradaki 10 yıllık süreçte işsiz kalan kişi sayısı %0,3 oranında artış göstermiştir.1995 yılında istihdam edilen kadın bireylerin oranı %51,7 iken, 2005 yılında bu oran %52,2' dir.10 yıllık süreçte %0,5 oranında bir artış gözlemlenmiştir. Bu oran 2005 yılında dünyada istihdam edilen bireylerin %40'ını oluşturmaktadır.

(ILO) 2007 yılında yayınlamış olduğu verilerde 2004-2005 yılları arasında bazı ülkelerin işsizlik oranlarına yer vermiştir. Bu verileri tabloda inceleyecek olursak;

Tablo 2. 2004-2005 yılları arasında bazı ülkelerin işsizlik oranları

	İŞSİZLİK ORANLARI
Latin Amerika ve Karayipler	%7,7
Orta ve Doğu Avrupa ile Bağımsız Devletler Topluluğunda	%9,7

Avrupa Birliği ve gelişmiş ekonomilerde	%6,7
Doğu Asya	%3,8
Güney Asya	%4,7
Güney Doğu Asya ve Pasifik	%6,1
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	%13

Kaynak: Yazar tarafından ILO'nun yayınlamış olduğu veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Latin Amerika ve Karayipler de işsizlik oranında en büyük artışın yaşandığını açıklamıştır ve işsizlik oranları 2004-2005 yılları arasında 0,3 artmış ve bu artışla birlikte %7,7'ye ilerlemiştir. Avrupa Birliği hariç Orta ve Doğu Avrupa ile Bağımsız Devletler Topluluğunda işsizlik oranı 2004'de %9,5 oranında açıklanmışken bu oran 2005 yılında 0,2 artışla %9,7 ye ilerlemiştir. Avrupa Birliği ve gelişmiş ekonomilerde işsizlik oranı 2004 de %7,1 oranında açıklanmışken 2005 yılında 0,4 oranında bir azalışla %6,7 ye gerilemiştir. Dünyadaki en düşük işsizlik oranı %3,8 ile Doğu Asya'ya aittir. Güney Asya'da işsizlik oranı %4,7 olarak açıklanmışken, Güneydoğu Asya ve Pasifikte %6,1 olarak açıklanmıştır.2005 yılında açıklanmış olan en yüksek işsizlik oranı %13'dür. Bu oran Dünya'da bölge olarak en yüksek işsizlik seviyesine ait olan Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2012 yılında yapmış olduğu açıklamada 2000 yılından itibaren yıllara ait işsizlik verileri verilmiştir. Bu verileri tabloda inceleyecek olursak;

Tablo 3. 2000-2009 yılları arasında bazı ülkelerin işsizlik oranları

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Dünyada	%6,3	%6,2	%5,8	%5,5	%5,6	%6,1
Kuzey Afrika	%13,6	%11,5	-	-	-	-
Doğu Asya	%4,4	%4,1	%3,9	%3,8	-	-
Kuzey Asya	%4,4	%4,1	%3,9	%3,8	%3,7	%3,9
Orta Doğu	-	-	%10,9	%10,3	%10,4	-
Kuzey Doğu Avrupa	-	-	-	-	-	%10,2

Kaynak: Yazar tarafından ILO'nun yayınlamış olduğu veriler kullanılarak hazırlanmıştır

İlk olarak 2000 yılına ait işsizlik verilerini açıklamış olan ILO dünyada işsizlik oranını %6,3 olarak açıklamışken, ülke olarak en yüksek işsizlik oranına sahip ülke ise %13,6 ile Kuzey Afrika'dır. Dünya'da en düşük işsizlik oranı ise %4,4 ile Doğu Asya ve Kuzey Asya olmuştur.2005 yılında açıklanan işsizlik oranlarında ise dünyada işsizlik oranını %6,2 olarak açıklamışken, ülke olarak en yüksek işsizlik oranına sahip ülke ise yine %11,5 ile Kuzey Afrika'dır. Dünya'da en düşük işsizlik oranı ise %4,1 ile Doğu Asya olmuştur.2006 yılında açıklanan işsizlik oranlarında ise dünyada açıklanan işsizlik oranı gerileyerek %5,8'e düşmüştür. En yüksek işsizlik oranı %10,9 ile Ortadoğu olurken, en düşük işsizlik oranı ise %3,9 ile Doğu Asya'ya aittir.2007 yılında açıklanan işsizlik oranlarında ise dünyada işsizlik oranı %5,5 olarak açıklanmışken en yüksek işsizlik oranı %10,3 ile Ortadoğu olurken, en düşük işsizlik oranı ise %3,8 ile Doğu ve Kuzey Asya'ya aittir.2008 yılında açıklanan işsizlik oranlarında ise dünyada işsizlik oranı %5,6 olarak açıklanmışken en yüksek işsizlik oranı %10,4 ile Ortadoğu olurken, en düşük işsizlik oranı ise %3,7 ile Kuzey Asya'ya aittir.2009 yılında açıklanan işsizlik oranlarında dünya genelinde bir artış gösterdiği

görülmektedir. Dünya genelinde işsizlik oranları %6,1 olarak açıklanmışken, en yüksek işsizlik oranı %10,2 ile Kuzey Doğu Avrupa olurken, en düşük işsizlik oranı %3,9 ile Kuzey Asya'ya aittir.

2010'lu yıllara geldiğimizde ise Uluslararası Çalışma Örgütü'nün açıkladığı işsizlik oranları şöyledir;

2014 yılında küresel işsizlik oranı dünyada %5,4 olarak açıklanmışken, 2017 yılında dünyada işsizlik oranı %0,2 artış ile %5,6 oranına ilerlemiştir.2019 yılında açıklanan işsizlik oranı dünyada %5,5 olarak açıklanmıştır. Bu oran 2017 yılına göre 0,1 azalış göstermiştir (TÜİK, <https://www.tuik.gov.tr/> , 09.10.2020). Tabloda 2017-2019 yılları arasındaki bölgesel işsizlik oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 4 .Bölgesel İşsizlik Tahminleri (2017-2019) (%)

BÖLGE	İŞSİZLİK ORANI (YÜZDE)			İŞSİZ SAYISI (MİLYON)		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Kuzey Afrika	11,7	11,5	11,4	8,7	8,7	8,7
Sahra Altı Afrika	7,2	7,2	7,3	29,1	30,2	31,3
Latin Amerika ve Karayipler	8,2	7,9	7,7	25,5	24,8	24,4
Kuzey Amerika	4,7	4,5	4,6	8,5	8,3	8,5
Arap Ülkeleri	8,5	8,3	8,4	4,7	4,8	4,9
Doğu Asya	4,1	4,5	4,6	41,8	41,8	42,0
Güney Doğu Asya Ve Pasifik	3,4	3,4	3,5	11,7	12	12,4
Güney Asya	4,1	4,1	4,1	29,5	29,7	30,2
Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	8,5	8,0	7,8	18,6	17,7	17
Doğu Avrupa	5,5	5,3	5,1	8,1	7,6	7,3
Merkez ve Batı Asya	8,6	8,6	8,6	6,7	6,7	6,8

Kaynak: Yazar tarafından ILO'nun yayınladığı veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 4’de yer alan bölgesel işsizlik oranları dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan işsizlik oranlarını göstermektedir. Buna göre; 2017 yılında en yüksek işsizlik oranına sahip bölge %11,7 oranı ile Kuzey Afrika’ya aittir. 2017 yılında en düşük işsizlik oranına sahip bölge ise % 3,4 ile Güney Asya’ya ve Pasifiğe aittir. 2018 ve 2019 yıllarında en yüksek işsizlik oranı Kuzey Afrika Bölgesine aittir. 2018 ve 2019 yıllarında en düşük işsizlik oranı da 2017 yılında olduğu gibi yine Güney Asya ve Pasifiğe aittir.

1.1.4.Türkiye’de İşsizlik

İşsizlik kavramı için Türkiye’de incelenmesi gereken dört dönem mevcuttur. İşsizliğin temel sebeplerinden görülen iç göç, kentleşme ve nüfus artışı 1950’li yılların başlarında yaşanmaya başlamıştır. 1960’lı yılların gelmesi ile de iç göç dışında dış göç yaşanmaya başladığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra 1960’lı yıllarda ülke genelinde planlı bir döneme girilmiştir ve böylece bireylerin istihdam edilmesi konusunda yetersizlikler yaşanmaya başlamıştır. 1970’li yıllarda ise petrol sorunu, resesyon, iç ve dış borçlanmadaki artış, dış göç imkansızlığı var olan istihdam sorununda artış yaşanmasına sebep olmuştur. 1980’li yıllar ve sonrasında ise ekonomide uygulanan politikanın değiştirilmesi, özelleştirmelerin yapılması gümrük birliği sorunları ve taşeronların oluşturulması istihdam sorunlarına eklenmiştir (Tokol, 2000: 73).

1990-94 yılları arasında yaşanan işsizlik oranları ise artış göstermiştir. İşsizlik oranlarında yaşanan artışla birlikte yeni işsizlik oranı %8,4 ‘e ilerlemiştir. 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz sebebi ile de Türkiye’de yeni istihdam alanlarının oluşturulamamasına sebep olmuştur. Türkiye’de yapılan DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) 2004 IV. Dönem Hane Halkı İş Gücü anketine göre, 2004 yılındaki işsizlik oranı %10 olarak açıklanmıştır. 2003 yılında kentlerde ki işsizlik oranı %13,6 olarak açıklanmışken bu oran 2004 yılında %13,7 ye ulaşmıştır. 2004 te kırsal kesimdeki işsizlik oranı bir önceki yıla göre %6,6 dan %5,8 e gerilemiştir. 2005 yılında da işsizlik oranları 2004 yılına göre artış göstererek %10,3 e ulaşmıştır (Bozdağlıoğlu, 58-59).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre 2008 yılında 2007 yılına göre işsizlik oranlarında 1 puanlık artış yaşanmıştır ve bununla birlikte 2008 yılındaki işsizlik oranı %10,3 olmuştur. Kentlerde işsizlik oranları 2008 yılında bir önceki yıla göre artış göstererek %12,3, kırsal kesimde ise %7,1 olmuştur (TÜİK, <https://www.tuik.gov.tr/> , 14.10.2020).

Türkiye İstatistik Kurumu, açıklamış olduğu mevsim etkilerinden arındırılmış temel işgücü verilerine göre 2011 yılında yaşanan işsizlik oranları 2010 yılına göre bir düşüş yaşamıştır. 2011 yılındaki işsizlik oranı 2,6 puan azalışla %11,9 seviyesine gerilemiştir. Kentlerde işsizlik oranı %13,8'e gerilerken kırsal alanlardaki işsizlik oranı %8,1 e gerilemiştir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2014 yılında açıklanan rakamlar Şubat ayı itibari ile %10,82 olarak açıklanmıştır (TÜİK, <https://www.tuik.gov.tr/> , 14.10.2020).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2018 yılında açıkladığı işsizlik verilerine göre bir önceki yıla nazaran 0,1 puanlık artışla işsizlik oranı %11 seviyesine ulaşmıştır. 2018 yılında istihdam oranı ise %47,4 olarak açıklanmıştır. 2019 yılında açıklanan işsizlik rakamları 2,7 puanlık artış ile % 13,7 seviyesine ulaşmıştır. 2019 yılındaki istihdam oranı ise %45,7 olarak açıklanmıştır. 2020 yılı ağustos ayı itibari ile de işsizlik oranları bir önceki yılın ağustos ayına göre 0,8 puanlık azalış ile %13,2 seviyesine ulaşmıştır. İstihdam edilme oranı ise yine bir önceki yılın ağustos ayına göre 2,4 puanlık azalışla %43,9 olarak açıklanmıştır.

2.İŞSİZLİĞİ AÇIKLAYAN BAZI İKTİSADİ GÖRÜŞLER

Keynesyen görüş ve neoklasik görüş 20. yy da yaşanmaya başlayan işsizlik sorununu açıklamada yetersiz kalmıştır. Bu nedenle değişen ekonomik düzende yeni yaklaşımlar ortaya çıkarmıştır. İşsizliği Keynesyen görüş ve Neoklasik görüş olmak üzere iki başlık altında açıklamıştır. Devamında ise keynesyen ve neoklasik görüşün yetersiz kaldığı anda ortaya çıkan ve işsizliğe yeni yaklaşımlar ile yeni bakış açısı getiren görüşler başlıklar altında açıklanmıştır.

2.1.Keynesyen Görüş

Kendine klasik iktisatçı diyen A.Smith ve bazı klasik iktisatçılar 19.'yy sonundan 20.yy'ın başlarına kadar ekonominin devlet eli değmeden kendiliğinden dengeye geleceğini ve dengede kalacağını bozulan ekonominin de sonuç olarak dengeyi bulacağını savunmuştur. Bu görüşün yerini 1929 buhranı ile keynesyen görüş alacak ve buhrandan sonra keynesyen politikalar uygulanmaya başlanacaktır.

J.M.Keynes'e göre eğer ekonominin kendi kendine dengeye gelmesi beklenirse istihdamda kullanılacak toplumsal kaynaklardan etkin düzeyde yararlanılamayacaktır. Etkin düzeyde yararlanılamayan toplumsal kaynaklar ise eksik istihdama neden olacaktır. Eksik istihdamın söz konusu olduğu zamanda da Keynes devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği görüşünü savunmuştur. Keynesyen görüş serbest ekonomi politikalarının yeterli başarıyı gösterememesi durumunda meydana gelen ekonomideki dengesizlik ve adaletsizliği en aza indirmek için çalışmıştır. Yaşanan bu dengesizlik ve adaletsizlik ekonomiye de yansiyarak dengesizlik oluşturmaktadır. Ekonomide görülen bu dengesizlik bireylerin fakirleşmesine ve işsiz kalmasına neden olacaktır (Gül, 2006: 147-148).

Keynesyen görüşün bu durumda ekonomiye uygulanması gerektiği düşünülerek ifade edilen bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması için vergi oranlarında indirim yapıp kamusal alanda harcamaları artırarak bireylerin hanelerine fazlaca para girişi sağlanmıştır. Fazla para girişi olan hanelerde bireyler harcamalarını artırmış ve artan harcamalar talebin artmasına neden olmuş bu artış sonucunda da üretim artışı yaşanmıştır. Artmakta olan üretim yeni istihdam alanlarının açılmasını sağlayarak yeni yatırım alanlarına kapı aralamış ve bu durum sonucunda da ekonomi canlanmaya başlamıştır. Yaşanılan 1929 büyük buhrandan keynesyen görüş politikaları ile çıkmıştır.

2.2. Neoklasik Görüş

Neoklasik görüşe göre piyasalarda sürekli olarak doğal işsizlik görülecektir. Neoklasik okul ekonominin ve ülkedeki büyümenin başarılı bir şekilde izlenmesi ile doğal işsizliğin en düşük seviyelere inmesi sağlanabilir görüşünü savunmaktadır. Neoklasik görüşe göre kamusal olarak önlem alınması işsizlik seviyesinde bir azalma sağlamayacağı gibi artan fiyatlar, bireylerin işten çıkarılması, yatırım oranlarının düşmesi gibi problemler doğacaktır. Bu yaklaşımda verimlilik seviyesinde bir artış gözlemlenecek ve artışa karşılık olarak ücret miktarında düşüş sağlanacak kullanılan işgücünde ise serbest ücret ve serbest çalışma şartları sunulacaktır (Koray, 2008: 231-232).

2.3. İşsizliğin Nedenlerini Açıklayan Yeni Yaklaşımlar

Ekonomik ve sosyolojik olarak yaşanan sıkıntılar 1973 yılında ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sıkıntıların sebebi ise ‘‘Stagflasyon’’ dur. Stagflasyon ise işsizlik ve enflasyonun bir arada yaşanması durumudur. Neoklasik görüş ve keynesyen görüş stagflasyonu açıklamada ve yorumlamada seksenli yılların başında yetersiz kalmışlardır. İşte bu aşamada işsizliği açıklamak için yeni yaklaşımlar meydana gelmiştir (Ataman, 1998: 63). Fakat bu yeni yaklaşımlar neoklasik görüş ve keynesyen görüşün yeniden yorumlanması sebebi ile ortaya çıkmıştır (Gündoğan ve Biçerli, 2011: 205).

Oluşan bu yeni yaklaşımlar beş yeni başlık altında incelenebilmektedir. Neoklasik iktisadi görüşün yeniden yorumlanması ile meydana gelen yeni iki başlık ‘‘İş Arama Teorisi ve Konjonktür Devresi Teorisi’’ ile Keynesyen İktisadi görüşün yeniden yorumlanması ile meydana gelen yeni üç ise ‘‘İş kontratları, İçerdekiler-Dışardakiler, Etkin Ücret Teorisi’’ dir.

2.3.1.İş Arama Teorisi

Bu teoriye göre kişi akılcı düşünmekte ve davranmaktadır (Ataman, 1998: 64-65). Emek piyasasında bilgi bireylere ücretsiz olarak verilmekte olduğu için işsiz bireyler bilgi edinmek için sadece zaman ve kaynak yaratmalıdır (Gündoğan ve Biçerli, 2011: 205). Bunun yanı sıra iş arama zamanında kişilerin boş zamanlarından ödün vererek ekstra bir maliyet oluşturulduğu düşünülerek, bilgi edinmenin de bir maliyeti olduğu görülmektedir (Ataman, 1998: 65).

İş arama teorisine göre, kişilerin çalışması veya çalışmaması seçimi ile bir işi kabul edip veya etmeme arasındaki süreç zaman içinde farklılık göstermiştir (Ataman, 1998: 65). Kişiler belli zaman diliminde belli bir ücret miktarının altında çalışmayı kabul etmeyeceklerdir. Fakat bireylerin bu yöndeki tercihleri sebebi ile işsizlik süreleri uzayınca belirlenen ücret miktarı daha aşağı çekilme gösterecek ve kişiler tercihlerini yeniden planlamaya başlayacaktır (Işığışık, 2018: 104). Yani işsiz kalınan süreçte iş arama sürecinde oluşan maliyet ile iş arama sürecinde kaybedilmiş olan gelir karşılaştırılarak faydanın en yüksek olduğu seviyede birey iş arama sürecini sonlandıracaktır.

2.3.2.Konjonktür Devresi Teorisi

Konjonktür devresi teorisi Neoklasik görüş etrafında ekonomik dalgalanmaları açıklayan son teori olarak kabul edilmektedir (Ataman, 1998: 66). Teoride arz ve talebin karşılıklı olarak etkileşimde oldukları, arz ve talebin birbirini doğurduğu düşüncesi yer almaktadır. Şöyle ki işsizlik sorunu temel ve genel itibari ile teknolojik gelişmelerden kaynaklanmaktadır ve bu değişime yol açan kaynakların ise hem arzdan hem de talepten kaynaklanan bir değişim olduğu savunulmaktadır (Işığışık, 2018: 105).

Konjonktür teorisi de bu değişimi iki farklı dönemden bahsederek açıklamaktadır. Bunlar “Şok Dönemi” ve “Yayıma Dönemi”dir. Şok döneminde var olan dengelerin değişmesi ile yeni durumlar meydana gelmektedir. Meydana gelen yeni durumlar hem arz hem de talep sebebi ile gerçekleşmektedir. Yayılma dönemi

ise; değişen dengeler içinde, değişen dengenin korunmaya çalışılması gibi durumları açıklamaktadır.

2.3.3.İş Kontratları Teorisi

İş kontratları teorisinin bir diğer adı ‘‘Zımnı Sözleşme Modeli’’dir’’ (Topalhan, 2010: 205). Emek piyasasında ‘‘açık’’ ve ‘‘zımnı’’ olarak iki farklı anlaşma vardır. Zımnı sözleşme, işçi ve işveren arasında karşılıklı olarak hak ve sorumlulukların kararlaştırıldığı bir sözleşmedir.

Zımnı sözleşme modeline göre ödenecek olan ücretler belli bir tarih aralığında belirlenmekte ve değiştirilememektedir. Belirlenen tarihler arasında piyasada oluşan değişimler ücret üzerinde bir etkileşim yaratmamaktadır. Belirlenen tarih aralıklarında işsizliğin yükselmesi de ücretler üzerinde bir etkileşim yaratmamaktadır (Ataman, 1998: 68).

2.3.4.İçerdekiler-Dışardakiler Teorisi

Bu teori 1980’li yıllarda İngiltere’de gerçekleşen yüksek işsizlik oranlarına karşın yine gerçekleşen yüksek ücret artışlarının sebepleri üzerinde yapılan araştırmada, alanında profesyonel ekonomist ve politikacıların aynı düşünce çerçevesinde, ücretlerdeki oluşumun ‘‘içerdeki güçlerden’’ dolayı meydana geldiği düşüncesi ile ortaya çıkan Yeni Keynesyen Teoridir (Ataman, 1998: 69).

İçerdekiler kavramı istihdam alanlarında istihdam edilmekte olan işçileri ifade etmekte iken, dışardakiler kavramı ise iş arayan işgücünü yani işsiz bireyleri ifade etmek için kullanılmaktadır.

2.3.5.Etkin Ücret Teorisi

Etkin ücret teorisi de Yeni Keynesyen İktisatçıların ortaya çıkardıkları bir teoridir. Bu teoriye göre, işçilerin bireysel donanımları ve verimlilikleri ile işçilere ödenen ücret arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Yine bu teori istihdamda yeni işgücü çalıştırmanın ve yetiştirmenin zaman ve maddi açıdan mevcutta olan yetişmiş nitelikli işgücüne dikkat çekecek biçimde yüksek miktarda ücret ödenmesini öngörmektedir (Topalhan, 2010: 215-216).

3.İŞSİZLİK

Literatürde işsizlik kavramı üzerine birden fazla açıklama yapılmıştır. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse;

- İş arama sürecinde son 3 ay içinde tüm iş bulma ve arama yollarından en az bir arama ve bulma yoluna başvurmuş ve iki hafta süresi içinde işe başlama imkânına sahip olan ama kurumsal olmayan çalışma yaşındaki bireyler işsiz olarak nitelendirilir.
- “İşsizlik kavramı, çalışmaya engeli bulunmayan belli bir yaş üzerindeki bireylerin çalışma isteği içerisinde olmalarına rağmen iş bulamama durumudur. Bu durum gayri iradi işsizlik olarak da tanımlanabilir” (Unay, 2000: 400).
- “Başka bir tanımlamada çalışma isteği ve yeteneği olduğu halde istediği doğrultusunda iş bulamayan bireylere işsiz denir” (Güney, 2009: 137). “Çalışma istek ve yeteneğine sahip olup kanun, örf, adet ile belirlenmiş saatler çerçevesinde iş arayan ama bulamayan kişilere işsiz denir” (Ülgener, 1991: 73).
- Özetle, çalışma arzusu içerisinde bulunan ve çalışma yetkinliğine sahip bireylerin tüm elverişli koşullara sahip olmasına rağmen çalışma ortamı bulamayan veya çalışma ortamı bulduğu halde bu çalışma ortamının sahip olduğu iş yetkinliği içerisinde olmamasından dolayı bireylerin çalışmaması veya çalışmaması durumuna işsizlik denir.

3.1.İŞSİZLİK TÜRLERİ

İşsizlik türlerini genel olarak “Gizli işsizlik” ve “Açık işsizlik” olmak üzere iki genel başlık altında incelenecektir. Ayrıca açık işsizlik kavramını daha da genişletilerek farklı başlıklar altında ele alınacaktır.

3.1.1.Gizli İşsizlik

“Gizli işsizlik kavramı genel olarak şu cümle ile özetlenebilir. Üretim alanlarında çalışan işçilerin sayısında bir azalma olduğu halde üretim oranında ciddi bir azalma görülmemesidir.” (Biçerli, 2011: 429). Gizli işsizlik, bireylerin iş sahibiyken yaptıkları üretimin toplam üretime katkı sağlamaması ve verimlilik seviyesinde bir artış gözlenmemesi olarak tanımlanabilir. Bu bireylerin çalışıyor olması durumunda yapmış oldukları üretim miktarı ile işten ayrıldıktan sonraki yapılan toplam üretim miktarında değişim veya ciddi bir azalma görülüyorsa orada gizli işsizlik durumu mevcuttur (Koray, 2008: 142-143).

Gizli işsizlikte amaçlanan istihdam oranını artırmakken amaçlananın tersine üretime katkısı olmayan bireyleri istihdam ederek işsizlik oranında gizli bir artışa neden olmaktadır. Örneğin, bir tarım işinde 10 kişinin yapmış olduğu iş karşısında elde edilen üretim miktarını 2 kişi çok rahat yapabiliyor ve aynı oranda üretim miktarı elde ediliyorsa bulunan ortamda gizli işsizlik mevcuttur.

3.1.2.Açık İşsizlik

Açık işsizlik kavramı genel olarak şöyle ifade edilir; “Bireylerin çalışma arzusu içerisinde olduğu halde kanun ve örf-adet kuralları çerçevesinde iş arayan fakat iş bulamayan bireylerin oluşturduğu topluluktur.” (Zaim, 1997: 170).

Açık işsizliğin gizli işsizlikten farkı bireylerin tamamen atıl durumda olmasıdır. Bireyler temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan ücret akışını sağlayacak işi bulamazlar ve piyasada atıl konuma gelirler. Açık işsizlik türlerini farklı başlıklar altında ele almakta fayda vardır.

3.1.3.Geçici (Arızı) İşsizlik

Arızı (geçici) işsizlik bireylerin çalışıyor oldukları işten memnun olmamaları sonucu iş değişikliği yapmak istemeleri sebebi ile buldukları işten ayrılıp yeni iş bulana kadar işsiz kaldıkları sürece denir. Bireyler bu sürece kendi iradeleri ile girerler ve bu sürece başvurmalarının en büyük nedeni çalışıyor oldukları işten maddi ve manevi daha iyi şartlara sahip işler bulmaktır (Kocacık, 2000: 53).

Bunun yanı sıra bireylerin sahip olduğu iş koşulları çok iyi olmasına rağmen bireyler istedikleri zaman işlerini ayrıca sahip oldukları mesleklerini değiştirebilirler. Anlaşılacağı üzere çalışma koşullarının şartları ne olursa olsun bireylerin yaptıkları işten tatmin olmamaları neticesinde her an arızı işsizlik ortaya çıkabilmektedir (Ülgener, 1991: 115).

Arızı işsizlik iş arayan bireyler ve işçi arayan firmaların bir araya gelememesinden veya bir araya gelmelerinin zaman alması sebebi ile de kaynaklanmaktadır. Ayrıca arızı işsizlik süresi değişim içinde bulunan bir süreçtir. Çünkü bireyler her zaman daha iyi iş koşullarına sahip olmak isteyecekleri için daha iyi bir iş bulma sürecine girecekler ve süreçte de bulunmuş oldukları işten ayrılmak zorunda kalacaklardır.

3.1.4.Konjonktürel İşsizlik

Genel anlamda kapitalist sistemin meydana getirdiği ve fazla üretim sonucunda ortaya çıkan işsizlik türüdür. Finansal iniş çıkışlardaki gerileme veya resesyon sonucu toplam talepteki azalma olarak da ifade edilir (Yıldırım ve Karaman, 2001: 313).

Üretimin fazla olduğu dönemlerde bireylerinde aynı dönemde taleplerinin azalması durumunda işverenler çalışanlarının bir kısmını işten çıkartmak zorunda kalırlar. Talepteki azalma sebebi ile üretimde de azalma meydana gelecektir. Konjonktürel işsizlik ekonominin belli bir kesiminde ve belli bir döneminde değil farklı dönem ve farklı üretim alanlarında da meydana gelmektedir (Biçerli, 2011: 452).

3.1.5.Mevsimsel İşsizlik

Mevsimsel işsizlik, mevsimsel değişimler sonucunda işsizlik oranının dönemsel olarak azalmasına denir. Bu dönemde işsiz kalan bireylere mevsimsel işsiz denilmektedir. Yılın belirli mevsimlerinde emek talebi artış gösterirken belirli bir dönemde de emek talebi azalış göstermektedir. Bu durumda emek talebinde dalgalanmaya neden olmaktadır (Biçerli, 2011: 453).

Mevsimsel işsizlik gelişmekte olan ülkelerde tarımsal faaliyet alanında görülmektedir. Tarımsal faaliyet alanında çalışan bireyler genel olarak kış mevsiminde işsiz kalmaktadırlar. Gelişmiş ülkelerde ise hem tarımsal hem turizm hem de gıda gibi birçok alanda da mevsimsel şartlara bağlı olarak işsiz kalmaktadırlar (Güney, 2009: 5).

3.1.6.Teknolojik İşsizlik

Sanayi alanında gelişmiş olan ülkelerde teknolojinin ileri seviyelere ulaşması sonucunda, bireylerin bedensel ve emek gücü ile yapıyor oldukları işin makineleşme ile yapılmaya başlanması sonucunda bireylerin işsiz kalmalarına teknolojik işsizlik denir (Talas, 1997: 135).

Teknolojideki ilerlemeler sonucunda bazı mesleklerdeki istihdam oranı azalırken bazı meslekler tamamı ile vasfını yitirmektedir. Vasfını yitiren meslekler yerlerini teknolojik gelişme sonucu ortaya çıkan teknolojik aletlere bırakmaktadırlar (Zaim, 1997: 183). Teknolojideki değişim sebebi ile artan işsizlik seviyesi zamanla yapısal işsizliğe dönüşmüştür.

3.2.İŞSİZLİĞİN NEDENLERİ

Ekonomistler hem sosyal hem de ekonomik yönden istihdamın artırılması için işsizliğin nedenleri konusunda önemli araştırmalar yapmaktadırlar.

İşsizlik, gelişmiş ülkelerde talep eksikliğinden kaynaklanırken az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise yeterli istihdam alanı ve yeterli kapasitenin

olmayışından kaynaklanmaktadır (Ülgener, 1991: 127). Gelişmiş ülkelerde kol gücünden ziyade makineleşmenin fazla olması sebebi ile talep eksikliği doğarken diğer ülkelerde ise kol gücü mevcut olmasına rağmen istihdam alanlarının yetersizliğinden dolayı bireyler kol gücünden yararlanamamaktadır ve bu durumda işsizlik ortaya çıkmaktadır.

İşsizlik sorunu gelişmiş ülkelerde birincil ekonomik faaliyetlerden ikincil ekonomik faaliyetlere¹ sıçraması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Birincil ekonomik faaliyetlerin azalmasından dolayı bu azalmadan kaynaklanan bir iş gücü fazlası meydana gelir. Bu fazlalık yeni istihdam alanlarının açılmasını gerektirir. Yeni istihdam alanlarının açılması ise dışarıdan gelecek mevduatlara bağlıdır (Tüsiad, 2004: 16).

Ülkemizin nüfus yapısı ise genç nüfuslu bir dağılıma sahiptir ve istihdam yetersizliğinin en büyük sebepleri arasında ise yapısal nitelik yer almaktadır. Ülkemizde istihdam yetersizliğine neden olan bazı etkenler vardır. Bu etkenler şöyle özetlenebilir. Ülkemiz de istihdam alanlarının yaratılması için gerekli olan yatırımlara ayrılacak anaparanın yetersiz olması ülkemizde tarımda istihdam oranının diğer istihdam alanlarına oranla daha fazla olması istihdam alanlarının belirlenmesinde ve uygulanacak olan istihdam yöntemlerindeki yetersizlik olarak açıklanmaktadır (Gündoğan ve Biçerli, 2011: 211).

Yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi ülkemiz istihdam alanında oransal olarak daha çok tarım sektöründe faaliyet göstermektedir ve sanayi sektöründe istediği seviyeye erişememektedir. Her geçen yıl genç nüfus ile işsizlik seviyesi de artmaktadır. Yani genç nüfusa sağlanan istihdam oranı da yetersiz kalmaktadır. Sağlanacak istihdam alanlarında ise yeterli yatırımların yapılamaması da işsizlik oranını artırmaktadır. Ülkemizdeki istihdam oranı her ne kadar tarımsal alanda daha fazla olsa da bir yandan da tarımda makineleşme nedeni ile kırdan kente göçler baş göstermiştir. Kırdan kente göç edenler nedeni ile kentte olan istihdam alanlarının yetersizliği bireyler işsiz kalmalarına sebep olmuştur. Kırsal kesimde işsiz

¹ **Birincil ekonomik faaliyet:** Üretim açısından ilk basamak olarak açıklanmakta ve hammadde elde etmenin temelini oluşturmaktadır. Tarım, hayvancılık, madencilik, balıkçılık ve ormancılık gibi ekonomik faaliyetler bu gruptadır. Bu faaliyetlerden elde edilen ürünler genellikle sanayide hammadde olarak kullanılır.

İkincil ekonomik faaliyet: Hammaddenin işlenip insanların kullanabileceği ürünlere dönüştürüldüğü faaliyetlerdir. Üretim ve imalat işlerinden oluşur.

kalmalarının nedeni makineleşme iken, kentte işsiz kalmalarının sebebi ise istihdam alanlarının yetersizliğidir.

3.3.İŞSİZLİĞİN SONUÇLARI

İşsizlik genel itibari ile gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeleri etkilemekte olan finansal, siyasal, ruhsal ve sosyal olarak istenmeyen sonuçlar doğurmaktadır. Diğer bir ifade ile işsizlik geçmişte ve günümüzde finansal ve sosyal açıdan ülkelerin gelişmişlik seviyesi fark etmeksizin her toplumun en önemli problemini oluşturmaktadır. Bireyler çalışma arzusu ve becerisinde olduğu halde işsiz ise ve tüm bu olanaklar dâhilinde yeni iş imkânlarına sahip olamıyorsa bu durum birey üzerinde istenmeyen etkiler bırakmaktadır. İşsizlik sadece birey üzerinde ve yakın çevresinde olumsuz etkilere neden olmamaktadır. Ekonomik ve sosyolojik açıdan da önemli sonuçlar meydana getirmektedir. Özetle, işsizlik kavramı üretim faktörlerinden biri olan emeğin kullanım dışı bırakılarak üretimde meydana gelecek olan gücün değerlendirilememesine neden olmaktadır. İşsizlik sayısındaki artış finansal sıkıntılarda ki artışa da neden olurken finansal olarak ülkelerde geriye doğru bir sıçramaya neden olur (Biçerli, 2004: 6).

İşsizlik sayısındaki artış ülke ekonomisini finansal açıdan zora sokmaktadır. Şöyle ki; ülkede ki çalışmayan kişi sayısı arttıkça işgücüne olan katılım sayısının düşmesine neden olmaktadır. Bu durumda da tüketici nüfus sayısında bir artış meydana gelmektedir ve bu artış üretimdeki kişilerin bakmakla yükümlü olduğu kişilerin artmasına neden olmaktadır (Tokol, 2000: 96).

Başka bir bakış açısı ile işsizlik kavramı işsiz kalan birey ve ailesi için de önem taşımakta ve ciddi derecede birey ve aile üzerinde olumsuz izler bırakmaktadır. Bireyin üretim faktörlerinden biri olan ücreti elde edememesi sebebi ile hem birey hem de ailesi gelir kaynaklarından yoksun kalmaktadır. Bireylerin işsiz kalması durumunda işsizlik sigortasını aktif olarak uygulayan ülkelerde işsizlik sorunu bireysel bir sorundan çıkarak sosyolojik bir sorun haline gelmektedir. İşsizlik sigortasını aktif olarak kullanmayan ya da işsizlik sigortasını hiç uygulamayan ülkelerde ise bu sorun sosyolojik olarak bir önem teşkil etmezken, bireysel olarak büyük olumsuzluklara sebebiyet vermektedir (Ekin, 1994: 4)

Sıralanmış olan bu olumsuzluklara ek olarak işsiz kalan nüfusun işsiz kalma süresi uzadıkça eğitim sürelerince elde etmiş oldukları teorik bilgi ve yeteneklerinin kullanılamaması sebebi ile zamanla unutulmasına neden olur. Meydana gelen bu durum üretimde verimlilik kaybına yol açmaktadır. Bilgi ve yeteneklerini zamanla kaybeden bireylerin kendine olan güvenleri azalmakta olup çalışma isteklerini kaybetmektedirler.

Bilgi ve becerilerini uzun süreli işsiz kalmaları sebebi ile kaybeden bireyler psikolojik olarak bunalıma da girmektedir. Bunalıma giren işsiz birey farklı yollara sürüklenip alkol, intihar, madde kullanımı veya sinir bozuklukları yaşayabilir hem kendine hem de aile içinde ciddi sıkıntılar yaşanmasına sebebiyet verebilir.

Ülkemizin finansal geçmişi incelendiği zaman geçmişten bugüne kadar olan süreçte finansal olarak bir büyüme gözlenmektedir. Fakat bu büyümenin devamlı bir büyüme olmadığı ve işsizlik soruna da bir çare olmadığı görülmektedir. Gerçekleşen büyümenin ve bu büyümeye rağmen önlenemeyen işsizlik sorununun başta ekonomik ve sosyolojik olmak üzere birçok sebebi vardır (Kanca, 2012: 15).

Bir toplumda bireylerin bedensel ve emek gücünden çok iyi yararlanması o ülkenin zenginlik kaynaklarının başında gelmektedir. Bu kaynağın iyi değerlendirilememesi sonucunda memnun olmayan birey sayısı çoğalacaktır. İstekli bir şekilde iş arayan, çalışmaya istekli ve çalışmak için yeterli donanıma sahip, çalışmak için asgari ücrete hatta asgari ücretin altında çalışmaya razı olan bireyler bu durumda bile iş bulamadıkları zaman bu durum hem bireysel hem de toplum nezdinde toplumsal ve ekonomik problemlere neden olmaktadır.

İşsizliğin sonuçları ekonomik, sosyal, psikolojik, bireysel ve toplumsal sonuçlar olmak üzere dört başlık altında incelenecektir.

3.3.1. Ekonomik Sonuçları

İşsizliğin yaşanmasının önemli nedenlerinden biri ülke ekonomisindeki kriz dönemlerinin yaşanmasıdır. Örneğin ülke ekonomisinde gözlenen stagflasyon dönemlerinde bireylerin iş bulma çabaları yetersiz kalmaktadır. Bunun nedeni de ekonomik kriz ve stagflasyon dönemlerinde iş verenlerin yeni işçi almayı bırakıp aynı

zamanda çalışan işçi sayısında azalmaya gidip aynı işi daha az işçi çalıştırarak yaptırmak istemeleridir. İşçi çıkarmak istemeyen ama maliyetini azaltmak isteyen işverenler ise çalışanlarını aynı işi daha az ücret üzerinden çalışmaya ikna etmek zorunda bırakmaktadırlar. İşsizlik ekonomik olarak bireylerin var olan işgücünden yararlanamadığı durumda üretim de azalma ve kayıplar yaşanmaktadır. Bu durumda ülke hasılatı beklenen seviyenin altında seyretmektedir. Ülke içerisinde yapılan transfer harcamaları seviyesinde de bir artış gözlenmektedir. Tüm bunlar bir araya geldiğinde ise ülke genelinde bolluk seviyesinde azalma yaşanmaktadır. Tüm bunların yanı sıra işsizlik bireyler arasındaki gelir seviyesinde adaletsizliğe ve fakirleşmeye neden olacaktır (TÜSİAD, 2002: 13).

Ülkemizde işsizliğin ekonomik nedenlerinden biri de işçilerin işverene maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Yapılan araştırma ve incelemelerde işgücü maliyetinin işverene maliyetinin yüksek olması nedeni ile işverenler maliyetlerini düşürmek için çeşitli yollara başvurmaktadır. Ücretlerden kesilen gelir vergisi, işgücü maliyetlerinde ücretlerin belirleyici olması, iş bulma seviyelerinin artmasına neden olmaktadır. Bunların yanı sıra işgücü maliyetlerinde düşüş sağlanması için işçiye verilen ücretlerde değil ücretlerden kesilen gelir vergisi stopajında kesintinin daha az yapılması gerekmektedir (Ay, 2012: 14).

İşsizlik oranları ülkelerin ekonomik gelişmişliği hakkında bilgi vermektedir. Ülkede çalışmayan birey sayısı ne kadar az ise işgücüne katılan birey oranı da daha fazladır ve üretimde bu oranla aynı derece de artmaktadır. Üretime katkı sağlayan bireylerin işsiz kalması durumunda da üretim oranında azalma gözlenmektedir ve işsiz kalan bireylerin gelir kaybında bir azalma yaşanmaktadır. İşsizliğin ekonomik olarak neden olduğu en büyük problem ise işsiz kalan bireylerin sayısının artması sonucu topluma ve ülke ekonomisine ek maliyet doğurmalarıdır.

3.3.2.Sosyal Sonuçları

İşsizlik ilk olarak bireysel bir sorun olarak görülse de bu durum ilerleyen süreçler de toplumsal problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşsizliğin neden olduğu problemlerden biri de bireyde ve ailesinde psikolojik ve sosyal izler bırakmasıdır. İşsiz kalan birey ekonomik olarak güvencesini kaybetmektedir ve belli bir akışla eline geçen geliri artık kullanamayacaktır.

Bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ekonomik gelirinin olması gerekmektedir ve birey işsiz kaldığı zaman bu ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmektedir. İşsiz kalan birey temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ahlaki ve hukuki olarak suç işlemeye yönelmektedir. Araştırmaların sonucunda da işsiz kalan bireylerin daha çok mala karşı suç işleme oranlarında artış görülmektedir. İşsiz kalan birey ahlaki ve toplumsal olarak suç işleme eylemini devam ettirdikçe sosyolojik olarak ahlaki değer ve yargılardan da zamanla uzaklaştırılacak ve bu uzaklaşma bireyin gittikçe daha çok suç işlemesine neden olacaktır (Kızmaz, 2003: 283).

İşsiz kalan birey ve bunun yanı sıra ailesi de bu gelir kaybından maddi ve manevi olarak etkilenmektedir. Bu problemlerin devamında işsiz kalan birey boşta kalması sebebi ile sahip olduğu mesleki yeterliliğinde de kayıplar yaşamaktadır (Biçerli, 2004: 422-423).

Mesleki yeterliliğinde kayıplar yaşayan birey zamanla çalışma istek ve arzusundan da uzaklaşır. Çalışma ve arkadaş ortamından uzaklaşan birey sosyal çevresinden de uzaklaşmaya başlar ve bu da yavaş yavaş bireyin yaşamının yalnızlaşmasına neden olur.

3.3.3.Psikolojik Sonuçları

Birey için işsizlik durumunun uzun sürmesi psikolojik olarak büyük problemlere neden olur. Bireyde psikolojik olarak yaşanan sıkıntılar ileri seviyelere taşındıkça toplumsal olarak da problemlere gebe kalmaktadır.

İşsiz kalan birey ailenin tek geçim kaynağı ise bu sorun ailede büyük sorunlara neden olur. Geçimini idame ettiremeyen eşler bir süre sonra anlaşmazlığa düşerler ve bu anlaşmazlık boşanmaya kadar varmaktadır. Ailesi dağılmış olan birey daha çok bunalıma girer ve işsizlik nedeni ile oluşan boş zamanlarında da kumar oynamaya, içki içmeye suç işlemeye başlar. Süreç böyle ilerlemeye devam ederse bireyin yaşamına son vermesine kadar gider.

İşsiz kalan bireyin ihtiyaçlarını karşılayamaması durumu; “bedensel olarak problem yaşaması, hastalanması, bağışıklık sisteminin zayıflaması, bulaşıcı hastalıkların çoğalmasının yanı sıra bireyleri psikolojik olarak kötü etkilemektedir (Tınar, 1996: 108).

Çalışma alanlarının azalması ‘‘ne iş yaptığının bir önemi yok önemli olan ihtiyaçlarımı karşılayacak bir gelir elde etmek ‘‘ düşüncesinden ‘‘ne kadar gelir elde ettiğimin bir önemi yok önemli olan hayatımı devam ettirebileceğim bir işimin olması ‘‘ düşüncesine dönüşmüştür.

3.3.4. Bireysel ve Toplumsal Sonuçları

Ülkemizde işsiz kalmış olan birey, genellikle hane içerisinde evin tüm finansal yükünü sırtlanmış eş ve baba sıfatlarını taşıyan erkek bireylerin eylemlerde bulunduğu ya da yaşamlarına son verme girişimlerinde buldukları sık sık görülmektedir. Bu girişimlerin sebebi ise işsizlik ve işsizliğin beraberinde getirdiği finansal kayıplardır (Kurt, 2016: 7).

Bireyler yeter ki işimiz olsun psikolojisine girip daha düşük ücretlere çalışmayı kabul etmektedirler ve uzun vadede aldıkları düşük ücret yetmemeye başlar. Bu durum da bireyler eksik kalan ücretleri tamamlayabilmek için daha fazla mesai yaparlar ve bu ağır çalışma koşulları da bireyi hem bedensel hem de psikolojik olarak yormaya başlar.

İşsizliğin kişi ve aile içi sonuçlarının olduğu gibi bunların neden olduğu toplumsal sonuçları da vardır.

İşsizlik durumu aile içinde ekonomik sıkıntılar yaratmaktadır ve yukarıda da açıklandığı gibi bu durum aile içi problemlere neden olup sonucu boşanmaya kadar gidebilmektedir. Bununla birlikte evli olmayan ve aynı zamanda iş bulamayan bireyler evlenme durumunu da iş bulana kadar ötelemektedirler ve bu sebeple bireylerin yaşlarının ortalama evlilik yaşının üstünde olmasına rağmen hala evlilik müessesine dâhil olmadıkları tespit edilmiştir (Erdoğan, 1991: 115).

Dolayısıyla işsizlik özellikle genç işsizler üzerinde, toplumun en küçük yapı taşını oluşturan aile biriminin oluşmasında engel teşkil etmektedir. Çünkü birey evlilik ve aile kurmak gibi ciddi bir süreçte ekonomik anlamda kendini rahat ve özgür hissetmek ister. Bu anlamda refah seviyesinin yüksek olması için ve ailesini kalkındırabilmek için çalışmaya ihtiyaç duyar. Özellikle ataerkil toplumlarda yaşayan erkek bireylerin aileyi geçindirmekle yükümlü olması, erkeğin çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Bunun yanında günümüz ekonomisi ile erkeklerin dahi aileyi geçindirmekte yetersiz kalmasıyla kadınlarında aile ekonomisine destek olmak adına çalışma hayatına girme süreci hızlanmıştır. Kadın ve erkek evlilik sürecinde aileyi geçindirmekte yetersiz kaldıklarını hissettiklerinde bir takım problemler ortaya çıkmaya başlamaktadır. Bu problemler sadece aile içinde kalmayıp toplumu etkilemektedir. Buna örnek olarak geniş aileden çekirdek aileye geçişle beraber nüfus politikalarının değişmesi ve planlanması gösterilebilmektedir.

3.4.2008 KRİZİ VE SONRASINDA TÜRKİYE'DE Kİ İŞSİZLİK ORANLARININ YORUMLANMASI

TÜİK verilerine göre 2008 yılında 70,59 milyon olan Türkiye nüfusu, 2019 yılı itibari ile 82 milyona yükselmiştir. Nüfusun ortalama olarak yıllar içindeki artışı her yıl 1 milyon olmuştur. Yaşanan bu artışın her geçen yıl işsizlik sorununda büyük problemler yaratacağı düşünülmektedir (Etcı ve Karagöl, 2019: 10). Yıllar itibari ile işsizlik oranları Tablo 5'de ele alınacaktır.

Tablo 5. Türkiye’de İşgücü İstatistiklerinde İşsizlik Oranlarının 15+ 2008-2019 Yılları arasındaki dağılımı

YILLAR	İŞSİZLİK ORANI	DEĞİŞİM
2008	11,0	0,7
2009	14,0	3,0
2010	11,9	-2,1
2011	9,8	-2,1
2012	9,2	-0,6
2013	9,7	0,5
2014	9,9	0,2
2015	10,3	0,4
2016	10,9	0,6
2017	10,9	0
2018	11,0	0,1
2019	13,7	2,7

Kaynak: TÜİK tarafından açıklanan verilere göre yıllık bazda yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5 incelenecek olursa; 2008 yılında Amerika’da baş gösteren bankacılık krizinin daha sonra genişleyerek küresel bir krize dönüşmesinden de Türkiye de ekonomik olarak etkilenmiştir. Küresel krizden etkilenen Türkiye’de 2008 yılında %11,0 olan işsizlik oranları kriz nedeni ile 2009 %14,0’a çıkmıştır. Mevcut tabloda 2009 yılı işsizlik verilerinin en yüksek, 2012 ise en düşük gerçekleştiği yıl olmuştur.

2009 yılında işsizlik oranlarında en yüksek artış yaşandıktan sonra 2010-2013 yılları arasında işsizlik oranlarında bir azalma görülmektedir. 2010-2013 yıllarındaki azalış daha sonra 2013 yılından sonrada yeniden ve sürekli bir artış göstermeye başlamıştır. 2019 yılı itibari ile de Türkiye’de işsizlik oranı %13,7 olarak tespit edilmiştir.

Bir ülkedeki işsizlik oranları o ülkenin ekonomisi hakkında bilgi verebilmektedir. Ülkelerin ekonomi durumundaki seyir olumlu olduğunda bu durum o ülkedeki istihdam edilme oranlarına da yansımaktadır ve işgücü piyasasında da bu durum pozitif bir düzeye çıkmaktadır. Yaşanan krizler sebebi ile işsizlik oranları

yükselirken istihdam alanlarında da bir düşüş yaşanmıştır. 2008 krizi ve sonrasında işsizlik oranlarında yaşanan artışın yanı sıra bireylerin iş arama ve iş bulma sürelerinde de bir artış meydana gelmektedir (Yaprak, 2009: 44).

İşsizlik oranlarındaki artışın sebepleri arasında gösterilen en büyük etkenlerden birisi bireylerin önceki yıllara nazaran işgücüne katılma isteklerinin daha fazla olmasıdır. İşgücüne katılma oranı arttıkça istihdam edilme sayısında bir azalma yaşanacaktır. Bu gözlemde işsizlik oranlarındaki en büyük etkenin sadece işgücüne katılma isteğindeki artıştan değil, işsizliğin artmasında başka etkenlerin de olduğu kabul edilmektedir.

Ülkemiz ekonomisinin önceki yıllarda piyasalarda istihdam alanları yaratabilme durumu yoktu. Diğer yıllara nazaran ülkemizde son yıllarda ekonomik büyüme sağlanmış olsa dahi yeni istihdam alanları halen sağlanamamaktadır. İşsizlik oranlarında düşüş sağlanabilmesi için ülkemizin yeni yatırım alanlarına yatırım yapıp istihdam alanlarını genişletmesi ve çoğaltması gerekmektedir (Bağdadioğlu, 2009: 109).

Özetle, ülkemizde yaşanan işsizlik probleminin ortadan kaldırılması için ekonomik büyümenin istihdam edilebilme oranlarının üzerindeki negatif etkisinin ortadan kaldırılarak ekonomide istihdam politikalarını desteklenmesi gerekmektedir.

3.5.İŞSİZLİKLE MÜCADELEDE UYGULANAN POLİTİKALAR

İşsizlikle mücadelede uygulanan politikalar işsizliğe neden olan problemleri ortadan kaldırmayı amaçlarken istihdam da uygulanan politikalar da ise istihdam alanlarının artması amaçlanmaktadır ve iki politikada aynı anda uygulanmaktadır.² Bahsi geçen bu politikaları yedi başlık altında ele alınabilir (Biçerli, 2004: 45).

1. İşsizlik seviyesinin düşürülmesi
2. Kariyer Planlama Eğitimleri
3. İstihdamın desteklenmesi
4. Gençlere yönelik politikalar
5. Engellilere yönelik politikalar

² İşsizlikle mücadelede ve istihdamda uygulanan politikalar aynıdır.

6. İşsizlik sigortası

7. Erken emeklilik

OECD'nin yapmış olduğu bu sınıflandırmaya göre ilk beş madde “aktif istihdam politikaları olarak” adlandırılırken, son iki maddesi ise “pasif istihdam politikaları” olarak adlandırılmaktadır.

3.5.1. Aktif İstihdam Politikaları

Aktif istihdam politikaları “İstihdamın artırılması ve mevcut istihdam alanlarının korunması, işsizlik seviyesinin düşürülmek istenmesi ile iş ve meslek danışmanlığının oluşturulması, meslekte uzmanlaşma eğitimlerinin verilmesi, mesleklerin kategorileşmesi ve iş arama ve bulma yöntemlerinin amaçlandığı bir tasarıdır” (İŞKUR, 2012: 13).

Diğer bir ifade ile işsizlik seviyesinin düşürülmesi, bulunulan mevcut duruma göre yeni istihdam alanlarının oluşturulması gibi uygulanan politikalar (Ören, 2011: 69).

Aktif istihdam politikaları ülkelerin işsizlik nedenlerinin ortadan kaldırılmasında fazlaca yararlandıkları ve kullanmayı tercih ettikleri politikalar olarak görülmektedir. Sebebi ise aktif istihdam politikalarının uzun vadeli çözümler sunmasıdır.

3.5.1.1 İşsizlik Seviyesinin Düşürülmesi

Mevcut iş ve iş yerlerinin korunmasının yanı sıra yeni iş alanlarının oluşturulması istihdam alanlarının artmasına yönelik yapılan çalışmalardır. İşsizlik seviyesinin düşürülmesi için yapılan çalışmaların başında; kariyer planlama programları, kendi iş yerini açmak isteyen bireylere devlet desteğinin verilmesi, mevcut iş yeri olan işverenlere işçi ücretlerinin ödenmesinde de devlet desteğinin verilmesi, devlet eli ile istihdam alanlarının artırılması, iş arayan birey ile iş arama

sürecinin sağlıklı ve doğru bir şekilde eşleştirilmesi gelmektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007: 91-92).

Türkiye İş Kurumu’da ülkemizde yaşanan ekonomik krizler ve bu krizler sonucunda meydana gelen daralmalar sebebi ile artan işsizlik durumunun giderilmesi ve bu süreçte kamu birimlerinin bireylerin iş bulmalarına aracılık etmesi düşünülmüş ve kurulmuştur.

3.5.1.2.Kariyer Planlama ve Eğitimleri

İşsizlikle mücadelede uygulanan bir diğer politika ise kariyer planlama ve eğitimleridir. Bu programın uygulanmasının amacı meslek edinemeyen bireyleri mesleklendirme eğitimleri verilip daha sonra verilen eğitimler doğrultusunda uygun iş bulup bireyi iş sahibi yapmaktır. Arzın fazla olduğu ama yetersiz talep ile karşılaşılan durumlarda da işsizlik seviyesi artmaktadır. Bu nedenle işsiz olan bireylere arz yönlü eğitim verilip yeterli talep sayısına ulaşip arz ve talep dengeye getirildiğinde işsizlik oranlarında azalma izlenecektir.

Ülkemizde kariyer planlama ve eğitim programlarını Türkiye İş Kurumu gerçekleştirmektedir. İŞKUR meslek sahibi olmayan bireyleri bu eğitimler doğrultusunda meslek sahibi edindirmekte ve vasıfsız eleman olan bireylerin vasıflı eleman olmalarını sağlamaktadır. Kariyer planlama ve eğitimleri programında 2018 yılı itibari ile İŞKUR kendi bünyesinde bir rekora imza atmıştır. 2018 yılı itibari ile 1 milyon 240 bin 308 kişinin özel sektör alanlarında istihdam edilmelerine aracılık etmiştir. İstihdam ettirme oranı 2017’ye göre 2018 yılında %17,8 oranında artmıştır. Ayrıca 2018 yılında istihdam edilen kişi sayısının %35 kadınlardan %35’i ise gençlerden oluşmaktadır (İŞKUR, 2018: 6).

3.5.1.3.İstihdamın Desteklenmesi

İstihdamın desteklenme politikası ülkemizde uzun zamandır faaliyet gösteren ve desteklenen bir politikadır. İstihdamın desteklenme politikasında asıl amaçlanan işverene ve işletmelere yardımcı olmaktır. Meslek eğitimi verilen bireyler işveren ve

işletmeler tarafından istihdam edilmeyi kabul ederlerse devlet bu işletmelere ve işverenlere destek verir. Bu istihdamı kabul eden işletmeler için vergi oranlarında indirim, işçiye verilecek ücretin belli bir oranının devlet tarafından karşılanması, işçilerin sigortalarının belli bir oranının devlet tarafından yatırılması gibi kolaylıklar sağlanarak işsizlik seviyesini azaltmak amaçlanmaktadır (Biçerli, 2004: 74).

İstihdamın desteklenmesine ilk örnek olarak 1998 yılında Güney ve Doğu Anadolu bölgesinde uygulanan olağanüstü hal döneminde kanunla yürürlüğe giren ve bu alanda işletme kuran veya işletmesi olan kişilerin bireylere istihdam alanları sunmaları durumunda işverenin ödemesi gereken sosyal sigorta primlerini devletin karşılaması gösterilebilir (Ay, 2012: 85).

İstihdamı destekleme politikası ile işsizliğin neden olduğu toplumsal sıkıntılar en aza indirilerek bununla birlikte israfa önlenmektedir. Ayrıca istihdamı sağlanan bireyler devlet tarafından kayıt altına alınmakta ve böylece kayıt dışı istihdamın önüne geçilmektedir.

3.5.1.4.Gençlere Yönelik Politikalar

Uygulanacak olan bu politika ile başlıca problemler arasında olan bu konunun en aza indirilmesi ve vasıflı eleman yetiştirerek çalışmaya istekli olan gençlerin işgücüne kazandırılarak ülke ekonomisine de katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Gençlere verilen destek ile onların mesleki olarak eğitimlerinin artırılması ve iş bulma işe girme süreçlerinde meydana gelen giderleri azaltmak amaçlanmaktadır. Bu süreçte işsiz olan bireyin desteklenmesi emek piyasasının hareketlenmesini sağlayarak yapısal işsizlik oranlarında bir azalmasında olumlu etkenler sağlamaktadır (Biçerli, 2004: 98).

3.5.1.5.Engellilere Yönelik Politikalar

Sosyal hukuk devleti olarak tanımlanan ülkemiz, tüm vatandaşlara ayırım gözetmeksizin imkânlardan aynı oranda yararlanmayı sağlamalıdır. Bu imkânlardan bazıları; eğitim, sağlık, sosyal güvence altına alınma, sosyal yaşamdan oluşmaktadır.

Devletin sağlamış olduğu bu imkânlardan cinsiyet, yaş, sağlık konusunda ayırım yapılmaksızın eşit yararlanılması gerekmektedir. Fakat ülkemizde bedensel ve zihinsel olarak engelli olan vatandaşlarımız bu haklardan yeterince yararlanamamaktadır. Sebebi ise engelli vatandaşlarımızın toplumla gerçek anlamda bütünleşememiş olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumla bütünleşememiş olmasının nedeni ise istihdam alanlarında engelli vatandaşlarımıza yeteri kadar yer verilememesinden kaynaklanmaktadır. Toplumda bütünleşmenin sağlanması için engelli vatandaşlarımızın da diğer bireyler kadar toplumda istihdam edilmesi gerekmektedir (Yalçın, 2014: 47).

İŞKUR 2018 faaliyet raporları incelendiğinde 14.930 engelli vatandaş istihdam edilmiştir. Bu rakamın 12.192'si erkek, 2.738'i kadınlardan oluşmaktadır. Engelli erkeklerde bu oran %20'i iken kadınlarda %35'dir (İŞKUR, 2018: 37).

3.5.2.Pasif İstihdam Politikası

Pasif istihdam politikası, işsizliğin tamamen ortadan kaldırılması için değil de işsizliğe neden olan olumsuz faktörleri ortadan kaldırmak için uğraşmaktadır. Bu nedenle de aktif istihdam politikasının göstermiş olduğu etkinliği gösterememektedir. Pasif istihdam politikaları işsizlikle olan mücadelede kısa vadede çözümler üretmektedir (Karabulut, 2007: 2).

Başka bir ifade ile pasif istihdam politikası, işsizliğin neden olduğu toplumsal problemlerin giderilmesinde işsiz bireylerin asgari düzeyde geçimini sağlayacak düzeyde olmasını istemektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007: 86).

Her iki tanımdan da anlaşılacağı üzere pasif istihdam politikaları kısa vadede işsiz bireylerin problemlerine çözüm bulmayı amaçlayan bir politikadır. Bu sebeple de pasif istihdam politikalarının uzun vadede nitelikli ve kesin çözümleri olamaz. Pasif

istihdam politikaları işsizlik sigortası ve erken emeklilik başlıkları altında incelenecektir.

3.5.2.1.İşsizlik Sigortası

Ülkemizde belirli kanunlar çerçevesinde işsizlik sigortası kapsamı altında çalışan bireylerin kendi istekleri dışında işten çıkartılmaları neticesinde gelirlerinin belli bir kısmının sigortalı oldukları gün kapsamında ödemek, iş bulmalarını kolaylaştırmak amaçlanmıştır.

İş hukuku kapsamında 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası ödemiş olan bireye işsiz kaldıktan sonra 180 gün, 900 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası ödemiş olan bireye işsiz kaldıktan sonra 240 gün, 1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası ödemiş olan bireye işsiz kaldıktan sonra 300 gün süre ile işsizlik ödeneği verilmektedir (İŞKUR, <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/issizlik-sigortasi/issizlik-odeneği/>: 04.11.2020).

İşsizlik sigortası sosyal devlet anlayışını desteklemektedir. İşsiz kalan bireye belirli bir süre içerisinde verilen işsizlik maaşı bireyin yeni bir iş arama sürecinde kullanılması ve bu süreçte temel ihtiyaçlarını karşılaması için oluşturulmuş bir fondur.

Bu fonun birey üzerindeki etkilerinin önemi büyüktür. İşsiz kalan birey gelir kaybına uğradığı takdirde maddi manevi sıkıntı yaşayacak ve bu sıkıntıların sonucunda da bunalıma girecektir. Belirli bir süre de olsa aldığı bu işsizlik maaşı bireyi toplumda tutmaya ve bedensel ve ruhsal sağlığının korunmasına yardımcı olmaktadır. Toplumsal açıdan bakıldığında işsiz kalan bireyler işsizlik maaşı almadığı süreçte satın alma güçlerini kaybedecekler, bu durumun gerçekleşmesi ise bireyin satın alma gücünün korunmasını sağlayarak ekonomiyi de canlı tutacaktır.

3.5.2.2.Erken Emeklilik

Erken emeklilik politikasının uygulanmasında amaçlanan genç işsizlerin önünü açmaktır. Belirli bir yaşın üstünde olan bireylerin emekli edilerek genç ve dinamik bireylerin istihdama kazandırılması amaçlanmaktadır. Ne yazık ki erken emeklilik politikasında amaçlanan ve uygulanan politikalar aynı değildir. Sebebi ise erken yaşta emekli olan bireylerin mesleki donanım, yeterlilik ve tecrübesi olduğu için emekli olduktan sonra iş piyasasında yeniden var olmak istemeleri sebebiyle genç işsiz sayısında bir azalma gözlemlenmemektedir (Erkekli, 2007: 3).

İKİNCİ BÖLÜM

2.VERGİ TAKOZU KAVRAMI VE TANIMI

Ücret gelirlerinde meydana gelen yük tanımı da vergi takozu olarak adlandırılmaktadır. İşçinin işverene olan maliyeti ile işverenin işçiye vermiş olduğu ücretin arasındaki farka vergi takozu denmektedir” (Şenyüz, 2007: 167). “Yalnızca vergi değil vergi benzeri mali yükümlülüklerin işverene yansıyan mali sorumluluğu da vergi takozu olarak adlandırılmaktadır (Buyrukoğlu ve Kutbay, 2016: 9).

İşveren tarafından bakıldığında işverene yüklenen toplam maliyet, işçi olarak çalışan bireyin brüt ücreti ve işverenin ücret bordrosunda yer alan vergiler ve sosyal sigorta primlerinin bir arada hesaplanması ile belirlenir (Uşun, 2019: 2).

Ülkeler vergi takozunun, sosyal güvenlik primlerini ve vergi yüklerini artırarak genişlemesine neden olabilirler. Genişleyen vergi takozu da işgücü maliyetini daha çok artırarak istihdam edilme seviyesini düşürür buda işsizlik seviyesinin artmasına neden olur. Bu görüşün tam tersinde ise vergi ve sosyal güvenlik primleri düşürülerek vergi takozunun daralması sağlanabilir. Daralan vergi takozu neticesinde ise istihdam edilen kişi sayısı artar buda işsizlik seviyesinde de düşmesine neden olur (Uşun, 2019: 2-3).

Vergi takozunun gerçekleşmesi ile istihdamda ve ekonomide gerçekleşen kayıt dışılık durumu ekonomide ulaşılması amaçlanan seviyeyi kötü etkilerken öte yandan

vergi takozunun gelir grupları içindeki dağılımının eşit bölüşümü konusuna da engel yaratmaktadır (Aytaç, 2015: 136).

Ücretlerden kesilen vergi ve vergi benzeri mali yükümlülüklerin bireylerin çalışma istek ve arzusunu törpülediği düşünülse de istihdam edilen bireylerden kesilen vergi ve vergi benzeri yükümlülüklerin büyümeyi de törpülediği görülmektedir. Bu durumda bireyler çalışmak yerine evde yatmayı çalışmaya tercih edeceklerdir (Kömürcüler, 2008: 34).

Özetle bireyler artan vergiler sebebi ile aldıkları ücretlerin yüksek miktarda vergi kesintisine uğraması nedeniyle harcayabileceği gerili azalacaktır. Bireyler daha fazla çalışıp daha fazla vergi ödemek istemeyecek bunun yerine işsiz kalmayı kabul edeceklerdir. Bu durumda ikame etkisi ile açıklanabilmektedir.³

2.1.OECD ülkelerinde Vergi Takozunun Görünümü

OECD ülkelerinde 2009-2019 yılları arasında vergi takozu oranlarının dönüşümlerinin incelendiği Tablo 3'de işgücü maliyeti hesaplanırken işçinin tek kişi, bekâr ve çocuksuz olması göz önünde bulundurulmuştur. Tabloda gelir vergisi;

- İşçi ve işveren primi
- Daha az nakit yardım alan
- Tek kişi ortalama ücretin %67'sini alan
- İşgücü maliyetlerinin %'si olarak vergi yükü çocuksuz bekar işçiler olarak incelenecektir.

³ İkame etkisi: Rasyonel davranan bireyleri fiyatı ucuzlayan malın tüketimini arttırmasıdır.

Tablo 6. OECD Ülkelerindeki Vergi Takozunu Görünümü (2009-2019) (%)

	2000	2009	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Avustralya	25,9	20,8	21,7	21,9	22,4	23,1	23,4	23,6	24,1	22,7
Avusturya	43,2	43,3	44,2	44,6	44,8	45,1	43	43,1	43,3	43,6
Belçika	51,4	50	50,5	50	49,9	49,4	47,5	47,3	46,1	45,4
Kanada	27,7	26,1	26,2	26,3	26,5	26,5	26,5	25,7	25,9	25,2
Şili	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Çekya	41,3	38,8	39,4	39,4	39,7	40	40,3	40,8	41,4	41,7
Danimarka	37,4	34,8	33,8	33,3	33,1	33,4	33,4	33,3	32,6	32,6
Estonya	39,8	37,8	39,2	38,8	38,9	38	37,9	38	32,7	33,3
Finlandiya	42,7	37,2	36,8	37,6	38	37,9	38,3	36,9	36,3	35,6
Fransa	43,9	46,6	46,9	45,5	45	40,5	40,3	40,1	40,2	38,9
Almanya	47,6	45,9	45,5	45,1	45,1	45,3	45,4	45,4	45,4	45,2
Yunanistan	35,9	36,5	39,5	37	36,1	34,8	36,2	36,5	37	36,8
Macaristan	51,4	46,2	47,9	49	49	49	48,2	46,2	45	44,6
İzlanda	23,8	26,1	29,3	29,7	29,7	30,2	30,3	29,9	30,3	30
İrlanda	27,5	23,2	24,2	25,2	25,3	24,9	24,3	24	24,3	24,6
İsrail	23,2	14,5	13,8	13,6	14,2	14,8	15,2	15,1	15,6	15,7
İtalya	43,6	43,5	44,7	44,9	41,9	40,8	40,8	40,7	40,8	41,1
Japonya	28,7	27,8	29,9	30,2	30,6	30,9	31	31	31,2	31,2
Kore	15	16,9	18	18,4	18,5	18,7	19,2	19,3	19,8	20,2
Letonya	41,7	39,6	43,3	42,8	42,1	41,7	41,2	41,3	39,7	39,8
Litvanya	43	38,9	39,2	39,5	39	39,3	39	37,8	37,2	34,1
Lüksemburg	29,8	28,6	30,4	31,2	31,6	32,4	32,5	30,2	30,5	30,7
Meksika	7,6	11,9	13,6	14,4	14,7	15	15,3	16,1	16,1	16,4
Hollanda	42,3	33,3	33,3	32,7	31,8	32	30,4	30,4	30,9	30
Y. Zelanda	18,6	15,5	13,1	13,3	13,4	13,5	13,6	13,7	13,8	13,9
Norveç	35,1	34,1	34,2	34,1	33,8	33,7	33,2	32,9	32,7	32,6
Polonya	37	33,1	34,7	34,8	34,9	35	34,9	35	35,1	35
Portekiz	33,2	31,9	32,6	35,2	34,8	36,3	36,4	36,6	36,5	36,7
Slovakya	40,6	34,4	36,9	38,5	38,6	38,8	39	39,4	39,6	39,7

Slovenya	42,6	39,7	38,6	38,5	38,6	38,6	38,7	40	39,8	40,3
İspanya	34,9	34,4	37,2	37,2	37,3	35,8	35,8	35,8	35,9	36
İsveç	48,6	41,3	40,8	40,9	40,5	40,6	40,8	40,9	41	40,5
İsviçre	20,2	19,1	19,4	19,4	19,2	19,1	19,3	19,4	19,4	19,5
Türkiye	39,1	34,1	34,6	34,9	35,8	35,9	32,9	33,5	34,6	35,8
Birleşik Krallık	29,1	29,1	27,9	26,8	26,2	26	26,1	26,3	26,2	26
ABD	29	28	27,8	29,4	29,5	29,2	29,2	29	27,6	27,6
OECD ortalaması	34,2	31,9	32,7	32,8	32,7	32,6	32,4	32,3	32,1	32
OECD-EU 23	40,4	37,7	38,6	38,6	38,4	38,1	37,8	37,7	37,3	37

Kaynak: OECD, 13.12.2020.

2009-2019 yılları arasında tabloda belirtilen ülkelerin vergi takozu oranlarındaki değişime bakıldığında 10 yıllık süreçte kayda değer bir değişikliğin olmadığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla devletlerin ekonomik olarak bu oranları belirli bir düzeyde tutmak istediği anlaşılmaktadır. Negatif yönlü değişimin en çok yaşandığı ülke %7,7'lik bir düşüşle Fransa iken onu Litvanya ve Belçika izlemektedir. Pozitif yönlü değişimin en çok yaşandığı ülke ise %5,5'lik bir artışla Meksika'dır. 2019 yılına göre vergi takozunun en yüksek olduğu ülke Belçika iken, Belçika'yı sırası ile takip eden ülkeler Almanya ve Macaristan'dır. Vergi takozunun en düşük olduğu ülke ise Şili'dir. Şili'yi takip eden ülkeler sırası ile Yeni Zelanda ve İsrail'dir. Vergi takozunun yüksek olması kayıt dışı istihdamı arttıran dolayısıyla işsizlik oranlarında da artışa yol açan bir faktördür. Ancak bu oranlar her ülkenin ekonomik koşullarına, gelişmişlik düzeyine göre değerlendirilmeli ona göre yorum yapılmalıdır. Vergi takozu ne kadar yüksek olursa olsun çalışanın eline geçen net ücret refah içinde yaşamaya elverişli ise ve ülkedeki işverenler asgari ücretli çalışanların kendilerine olan maliyetlerini rahatlıklarla karşılayabilecek ölçüde üretim yapıp, kazanç sağlayabiliyorsa bu ihtimalde oranın yüksek olması herhangi bir sorun teşkil etmeyebilecektir. Ancak, ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde bu oranın yüksekliği ciddi sorunlara yol açacaktır. 2009-2019 yılları arasında ülkemize bakıldığında vergi takozu oranları her yıl için OECD ülkelerinin ortalamasından daha fazladır.

Tablo 6’da ki toplam vergi takozu oranları içerisinde çalışan ve işverene ayrı ayrı yüklenen maliyetleri oransal olarak iki ayrı tabloda ele alınacaktır.

2.1.1.OECD Ülkelerindeki İşçi Üzerindeki Vergi Takozu

Çalışanların ödemiş olduğu sosyal güvenlik katkı paylarının GSYH’nin yüzdesel olarak gösterimine Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. OECD ülkelerindeki İşçi Üzerindeki Vergi Takozu Tablosu (2008-2018) (%)

<u>Yıl</u>		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
<u>Ülke</u>	<u>Birim</u>											
Avustralya	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Avusturya	%	5,6	5,7	5,7	5,7	5,7	5,8	5,8	5,8	5,9	5,9	5,9
Belçika	%	4,1	4,2	4,1	4,1	4,2	4,2	4,2	4,1	4	4	4,1
Kanada	%	1,8	1,9	1,8	1,8	1,9	1,9	1,9	1,9	2	1,9	1,9
Şili	%	1,3	1,4	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Çekya	%	3,3	2,9	2,9	3	3	3	2,9	2,9	3	3,1	3,2
Danimarka	%	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-	-	-	-	-	-
Estonya	%	0,2	0,5	0,8	0,8	0,8	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5
Finlandiya	%	2,1	2,3	2,5	2,6	2,9	2,9	3	3	3,2	3,3	3,5
Fransa	%	3,9	4	3,9	3,9	4	4,1	4,2	4,2	4,3	4,4	3,8
Almanya	%	5,6	6,1	6	6,1	6,2	6,2	6,2	6,2	6,3	6,4	6,5
Yunanistan	%	5,7	5,5	5,9	5,9	6,1	6	5,9	6,3	6,6	6,8	-
Macaristan	%	3,6	3,5	3,9	4,9	5,3	5,3	5,1	5,2	5,6	6,1	5,9
İzlanda	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İrlanda	%	1,1	1,9	1,9	2	1,8	1,8	1,7	1,3	1,3	1,3	1,2
İsrail	%	3,2	3,1	3,2	3,2	3,1	3	3	3	2,9	3	3
İtalya	%	2,4	2,4	2,3	2,3	2,3	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4
Japonya	%	4,6	4,6	4,7	4,9	5,1	5,1	5,2	5,3	5,5	5,5	-
Kore	%	2,2	2,2	2,2	2,4	2,6	2,7	2,8	2,8	2,9	3	3,1
Letonya	%	2,2	2,5	2,2	2,5	2,6	2,3	2,5	2,4	2,1	2,3	2,5
Litvanya	%	0,8	2,5	2,3	2,2	2,1	2,2	2,2	2,3	2,5	2,5	2,6

Lüksemburg	%	4,8	5,2	5	5	5,2	5	4,8	4,8	4,9	5	5
Meksika	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hollanda	%	7	6,4	6,5	7	7,5	7,5	7,2	7	5,9	5,4	5,4
Yeni Zelanda	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norveç	%	2,9	3,2	3,1	3,1	3,1	3,2	3,4	3,6	3,7	3,6	3,5
Polonya	%	4,2	4,2	4,2	4,5	4,6	4,6	4,7	4,9	5,2	5,3	-
Portekiz	%	3,8	3,8	3,7	3,8	3,7	3,8	3,9	3,9	3,9	3,9	4
Slovakya	%	2,8	2,9	3,1	2,9	2,9	3	3	3	3,3	3,5	3,6
Slovenya	%	7,3	7,6	7,7	7,5	7,5	7,3	7,4	7,5	7,5	7,6	7,6
İspanya	%	1,9	1,9	1,9	1,9	1,7	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8
İsveç	%	2,5	2,6	2,5	2,6	2,6	2,7	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
İsviçre	%	2,8	2,9	2,9	3	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1
Türkiye	%	1,9	2,1	2,3	2,6	2,6	2,8	2,7	2,7	2,8	2,8	2,7
Birleşik Krallık	%	2,4	2,4	2,4	2,5	2,4	2,4	2,3	2,3	2,4	2,5	2,5
ABD	%	2,8	2,8	2,7	2	2	2,7	2,7	2,8	2,8	2,8	2,8

Kaynak: OECD, 13.12.2020

OECD ülkelerinde çalışanların sosyal güvenlik katkı paylarının 2008-2018 yılları arasındaki son 11 yıllık değişimlerine bakıldığında ülkelerin büyük bir kısmında değişim gözlenmemekte iken bir kısmında da değişim gözlenmektedir. Fakat bu değişimler düşük oranda gerçekleşmiştir.

2008-2018 yılları arasında tabloda belirtilen ülkelerin oranlarına bakıldığında işçi üzerinde vergi takozu artışı görülmeyen ülkeler sırası ile Avusturalya, İzlanda, Meksika, Yeni Zelanda ve 2013 yılı itibari ile Danimarka'dır. Bu ülkeleri en düşük oran ile takip eden ülkeler; Estonya, İrlanda, Kanada olurken işçi üzerindeki en yüksek vergi takozu oranını sahip ülke Slovenya olmuştur. Slovenya'yı takip eden ülkeler ise; Almanya, Avusturya ve Hollanda'dır. Türkiye'de ise 11 yıllık sürece bakıldığında işçi üzerindeki vergi takozunda yavaşta olsa artış görülmektedir.

2.1.2.OECD Ülkelerinde İşveren Üzerindeki Vergi Takozu

İşverenlerin sosyal güvenlik paylarının 2008-2018 yılları arasındaki 11 yıllık değişimi Tablo 8’de gözlemlenmektedir. İncelenen tabloda çalışanların sosyal güvenlik primlerine nazaran işverene yüklenen primlerde çoğu ülkede negatif bir değişim söz konusu olmaktadır.

Tablo 8. OECD Ülkelerinde İşveren Üzerindeki Vergi Payı Tablosu (2008-2018) (%)

Yıl		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ülke	Birim											
Avustralya	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Avusturya	%	6,4	6,6	6,6	6,5	6,6	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	6,9
Belçika	%	8,3	8,6	8,4	8,6	8,8	8,9	8,8	8,8	8,3	8,2	8,1
Kanada	%	2,6	2,8	2,6	2,6	2,7	2,7	2,6	2,7	2,8	2,6	2,6
Şili	%	0,1	0,1	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-
Çekya	%	9,3	8,8	9,2	9,2	9,3	9,3	9,2	9,1	9,3	9,6	10
Danimarka	%	-	-	0,1	0,1	-	-	-	-	-	-	-
Estonya	%	11,1	12,2	11,8	10,7	10,3	10,3	10,2	10,5	10,6	10,6	11
Finlandiya	%	8,6	9	8,6	8,6	8,8	8,8	8,7	8,7	8,7	7,9	7,6
Fransa	%	10,7	11	10,9	11,1	11,2	11,3	11,4	11,2	11,2	11,2	11,2
Almanya	%	6,1	6,5	6,5	6,4	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,6	6,7
Yunanistan	%	5	4,7	5,1	4,8	4,8	4,7	4,5	4,4	4,4	4,7	-
Macaristan	%	9,3	8,8	7,5	7,3	7,1	7	7,2	7,2	7,3	6,1	6,2
İzlanda	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İrlanda	%	3,1	3,1	2,9	3,1	2,9	3	3	2,4	2,4	2,4	2,4
İsrail	%	1,3	1,3	1,3	1,4	1,3	1,4	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6
İtalya	%	8,8	9,1	9	8,9	8,9	8,8	8,7	8,7	8,5	8,5	8,8
Japonya	%	4,8	4,8	4,9	5,2	5,3	5,4	5,5	5,5	5,7	5,8	-
Kore	%	2,4	2,5	2,4	2,6	2,7	2,9	3	3,1	3,1	3,1	3,3
Letonya	%	5,8	6,7	6,4	6,1	6,1	6,1	5,8	5,9	6,1	6	6,4
Litvanya	%	7,9	8,5	7,5	7,2	7,2	7,2	7,4	7,8	8,2	8,3	8,6
Lüksemburg	%	4,4	4,9	4,7	4,6	4,8	4,7	4,5	4,5	4,5	4,6	4,6
Meksika	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hollanda	%	4,4	4,5	4,6	4,7	5	4,8	5,2	5	5,2	5,1	5,3
Y.Zelanda	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norveç	%	5,2	5,8	5,7	5,6	5,6	5,8	5,9	6,1	6,2	6	5,9
Polonya	%	4,5	4,5	4,5	4,4	4,8	4,8	4,8	4,9	4,9	5,1	0
Portekiz	%	4,6	4,7	4,9	5,1	5	5,1	5,1	5,1	5,2	5,3	5,5

Slovakya	%	6,6	6,7	6,8	6,6	6,7	7,5	7,7	7,9	8	8,5	8,6
Slovenya	%	5,4	5,6	5,7	5,6	5,7	5,6	5,4	5,5	5,6	5,6	5,6
İspanya	%	8,5	8,2	8,2	8,2	8	7,9	8,1	8,1	8,1	8,3	8,5
İsveç	%	8,2	8	8,2	7,2	7,4	7,2	7,1	6,9	7,3	7	7
İsviçre	%	2,8	2,9	2,9	3	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1
Türkiye	%	2,9	3,2	3,4	3,8	3,7	3,9	3,9	4,1	4,1	4,1	4,1
Birleşik Krallık	%	3,6	3,5	3,5	3,5	3,6	3,5	3,5	3,5	3,6	3,7	3,7
ABD	%	3,2	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1	3

Kaynak: <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm#indicator-chart> ,
13.12.2020.

Yaşanan bu değişimler ülkelerin çoğunda sosyal güvenlik paylarında işveren üzerindeki payın düşmesini sağlamıştır. Yaşanan bu düşüş ülkelerin ekonomik problemler ve işsizlik seviyesinde ve işverene düşen sosyal güvenlik primi oranını değiştirilmesi gereken bir durum olduğunu göstermektedir.

İşveren üzerindeki vergi takozunun tabloda en yüksek görüldüğü ülkeler sırası ile Fransa, Estonya, İspanya'dır. Fakat bu ülkeler 11 yıllık süreçte artış hızını korumuşlardır. Tabloda vergi takozunun görülmediği ülkeler; Avustralya, İzlanda, Meksika, Yeni Zelanda'dır. Vergi takozunun en düşük görüldüğü ülkeler ise; İsrail ve Kanada'dır. Bu ülkeler arasında en yüksek artışı gösteren ülke ise Türkiye olmuştur.

Tablo 7 ve Tablo 8'i inceledikten sonra şu öngörüye ulaşılmıştır;

İşveren açısından istihdamın artması için bu yükün devlet ile paylaşılması gerekmektedir. Yani, işverenler devletten istihdam vergisinin ve özellikle sosyal güvenlik yüklerinin azaltılması beklemektedir. Ancak, bu devlet için çok ciddi bir gelir kaybı anlamına gelmektedir. Devletler kendi hazinelerinde bir gelir kaybı olmasını istememektedirler ve bu nedenle de vergi oranlarını sabit tutmaktadırlar.

Konuya işçi açısından bakılacak olursa bir takoz söz konusu değildir. Zira çalışanlar genelde net ücretlerini bilirler fakat brüt ücretini bilen çalışan oranı çok düşüktür. Çalışanın vergi ve sigortasını işveren öder. Yani sorumluluk işverene aittir. Dolayısıyla çalışan kesimi ilgilendiren temel kriter eline geçen net ücrettir. İşçinin eline geçen net ücret Türkiye'de az olduğundan olması gereken kesintilerin dışında

kalma isteği artarak, yapılması gereken kesintilerin net ücrete eklenmesi ile kayıt dışı çalışma oranı artacaktır. Yani çalışan bireyler daha çok gelir elde etmek için yapılan kayıt dışı istihdama kendi iradeleri ile göz yummaktadır. Bunun önüne geçilebilmesi için vergi takozu yükü azaltılmalıdır. Yeni oluşacak vergi yükünün çalışan ve işveren arasındaki dengesinin sağlanması gerekmektedir. Emek ve sermaye değerlendirmesinde emek daima ön planda tutularak brüt ücret ile net ücret arasındaki farkın azaltılması gerekmektedir.

2.2.VERGİ TAKOZUNUN TÜRKİYE’DEKİ İNCELEMESİ

Dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de vergi takozu ciddi anlamda istihdam alanlarını etkilemektedir. İşverenin ödemek zorunda olduğu vergi ve benzeri mali yükümlülükler yeni istihdam alanlarının oluşturulmasına olumsuz etki etmektedir. Aynı zamanda devletin çalışanlar üzerinden aldığı vergi ve benzeri mali yükümlülüklerde mevcuttur. İşverenin ve çalışan bireylerin ödemek zorunda oldukları vergi ve benzeri mali yükümlülükler işveren açısından istihdam edebilme oranlarını düşürürken çalışan bireyler açısından da işsizlik oranlarını artırmaktadır.

2.2.1.Vergi Takozunun Ücretliler (Çalışanlar) Üzerindeki Etkisi

Ücretler üzerindeki kesintiler vergi ve vergi benzeri mali yükümlülükler ile sosyal güvenlik primleridir.

Ücret üzerinden alınan vergilerden biri gelir vergisidir. Gelir vergisi elde edilen kazanç ve iratların safi tutarı üzerinden bir takvim yılı (1 Ocak -31 Aralık) içinde gerçekleşmiş olması şartı ile kesilen vergidir. Vergi kanununda ücretler gerçek usul üzerinden vergilendirilmektedir. Gelirin ise gerçek ve safi miktarı üzerinden artan oranlı vergi tarifesi uygulanmaktadır. Bu tarifeler üzerinden hesaplanan gelir vergisine bireysel veya ailesi de hesaba katılarak asgari geçim indirimi uygulanacaktır (Gök ve Yalçın, 2015: 231).

Gelir Vergisi Kanununun 103. md. itibari ile 2020 yılı gelirlerine uygulanması gereken vergi tarifeleri tablo 9’da gösterilmiştir. Vergi kesintileri asgari ücret kesintisinde ilk dilim olan %15’lik gelir vergisi tarifesine göre hesaplanmaktadır;

Tablo 9. 2020 yılı Gelir Vergisi Tarifeleri

22.000 TL'ye kadar	%15
49.000 TL'nin 22.000 TL'si için 3.300 TL fazlası	%20
120.000 TL'nin 49.000 TL'si için 8.700 TL (ücret gelirlerinde 180.000 TL'İN 49.000 TL'si için 8.700 TL) fazlası	%27
600.000 TL'nin 120.000 TL'si için 27.870 TL (ücret gelirlerinde 600.000 TL'nin 180.000 TL'si için 44.070 TL) fazlası	%35
600.000 TL'den fazlasının 600.000 TL'si için 195.870 TL (ücret gelirlerinde 600.000 TL'den fazlasının 600.000 TL'si için 191.070 TL), fazlası	%40

Kaynak: GİB (2020) Ücret Gelirleri Vergi Rehberi.

Gelir vergisi tarifesine örnekler verecek olursak;

- 1) **Brüt 4.000 TL'ye çalışan bekar ve çocuksuz olan Ali beyin eline geçen ücreti tabloda hesaplanmıştır.**

	OCAK	AĞUSTOS	ARALIK
BRÜT MAAŞ	4.000 TL	4.000	4.000
SGK İŞÇİ PAYI (%14)	560 TL	560	560
İŞSİZLİK SİG. İŞÇİ PAYI (%1)	40 TL	40	40
VERGİ MATRAHI	3.400 TL	3.400	3.400
AYLIK GELİR VERGİSİ	510 TL	600	680
DAMGA VERGİSİ	30,36 TL	30,36	30,36
NET ÜCRET	2.889,64 TL	2.809,64	2.729,64
AGİ	220,73 TL	220,73	220,73
ELE GEÇEN ÜCRET	3.120,37 TL	3.030,37	2.950,37

Ali Bey'in kümülatif vergi matrahı 3.400 TL üzerinden hesaplanmaktadır. Haziran ayı itibari ile kümülatif vergi matrahı 20.400 TL, Temmuz ayı itibari ile 23.800 TL'dir. Bu tutar 1.tarife olan 22.000 TL'yi geçmektedir. Ali Bey'in Temmuz

ayından sonraki geliri 2.tarife olan %20'lik kısımda hesaplanacaktır. Ali Bey'in 2020 Aralık ayı itibari ile hesaplaması şöyledir.

$22.000 - 20.400 = 1.600$ TL'lik kısmı %15 ile hesaplandığında tutar 240 TL,

$23.800 - 22.000 = 1.800$ TL'lik kısmı %20 ile hesaplandığında tutar 360 TL.

Ağustos ayı itibari ile vergi matrahı toplam 600 TL, net ücret ise 2.809,64 TL'dir.

Aralık ayı itibari ile yine %20'lik kısımda hesaplanan vergi matrahı; $3.400 * \%20 = 680$ TL, net ücret ise 2.729,64 TL'dir.

2) Brüt 5.800 TL ücret ile çalışan evli ve eşi çalışmayan 2 çocuklu Mert Bey'in eline geçen ücreti tabloda hesaplanmıştır.

	NİSAN	HAZİRAN	EKİM
BRÜT MAAŞ	5.800	5.800	5.800
SGK İŞÇİ PAYI(%14)	812	812	812
İŞSİZLİK SİG. İŞÇİ PAYI (%1)	58	58	58
VERGİ MATRAHI	4.930	4.930	4.930
AYLIK GELİR VERGİSİ	739,5	870	1.007
DAMGA VERGİSİ	44,02	44,02	44,02
NET ÜCRET	4.204,48	4.073,98	3.950,66
AGİ	331,09	331,09	331,09
ELE GEÇEN ÜCRET	4.535,57	4.405,07	4.281,75

Mert Bey'in kümülatif vergi matrahı 4.930 TL üzerinden hesaplanmaktadır. Nisan ayı itibari ile bu tutar 19.720 TL, Mayıs ayı itibari ile 24.650 TL'dir.

$22.000 - 19.720 = 2.280 * \%15 = 342$ TL

$24.640 - 22.000 = 2.640 * \%20 = 528$ TL

Haziran ayı toplam gelir vergisi; 870 TL, net ücret ise 4.073,98 TL'dir.

Eylül ayı itibari ile Mert Bey'in kümülatif vergi tutarı 44.370 TL, Ekim ayı itibari ile bu tutar 49.300 TL'dir.

$49.000 - 44.370 = 4.630$ TL'lik kısmı %20 ile hesaplandığında 926 TL

$49.300 - 49.000 = 300$ TL'lik kısmı %27 ile hesaplandığında 81 TL

Ekim ayı toplam gelir vergisi; 1.007 TL, net ücret ise 3.950,66 TL'dir.

3) Brüt 5.500 TL ücret ile çalışan evli ve evi çalışan 2 çocuklu Deniz Hanım'ın eline geçen ücreti tabloda hesaplanmıştır.

	NİSAN	MAYIS	KASIM
BRÜT MAAŞ	5.500	5.500	5.500
SGK İŞÇİ PAYI	770	770	770
İŞSİZLİK SİG. İŞÇİ PAYI	55	55	55
VERGİ MATRAHI	4.675	4.675	4.675
AYLIK GELİR VERGİSİ	701,25	770	1.104,75
DAMGA VERGİSİ	41,745	41,745	41,745
NET ÜCRET	3.987,01	3.905,00	3.583,51
AGİ	286,84	286,84	286,84
ELE GEÇEN ÜCRET	4.273,85	4.191,84	3.870,35

Deniz Hanım'ın kümülatif vergi tutarı 4.675 TL üzerinden hesaplanmaktadır.

Nisan ayı itibari ile bu tutar 18.700 TL, Mayıs ayı itibari ile 23.375 TL'dir.

$22.000 - 18.700 = 3.300 * \%15$ ile hesaplandığında tutar; 495 TL,

$23.375 - 22.000 = 1.375 * \%20$ ile hesaplandığında tutar; 275 TL

Mayıs ayı toplam gelir vergisi; 770 TL, net ücret ise 3.905 TL'dir.

Ekim ayı itibari ile kümülatif vergi tutarı 46.750 TL, Kasım ayı itibari ile 51.425 TL'dir.

$49.000 - 46.750 = 2.250 * \%20$ ile hesaplandığında tutar; 450 TL,

$51.425 - 49.000 = 2.425 * \%27$ ile hesaplandığında tutar; 654,75 TL

Kasım ayı toplam gelir vergisi; 1.104,75 TL, net ücret ise 3.583,51 TL'dir.

Yukarıda verilen örneklerde de görmüş olduğunuz gibi kümülatif vergi matrahı arttıkça çalışanların vergi dilimlerinin oranları da artmaktadır. Artan vergi tarifeleri nedeniyle çalışanların eline geçen ücret AGİ desteği olmasına rağmen azalmaktadır.

Gelişmiş ülkeler yapılan vergilendirmelerde ilk gelir diliminde vergi oranlarını sıfır veya sıfıra yakın derecede düşük hesaplayarak yoksulluk sınırı altında yaşam süren bireyler için asgari geçim düzeyine erişmeleri ve asgari oranda bir yaşam sürmeleri için gerekli yardımlar yapılarak gerekli olan gelir sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu duruma ülkemiz açısından bakıldığında ise, bir ailenin gereken yaşam standartlarına erişebilmesi ve bu hayat standartlarında sağlıklı bir yaşam sürebilmesi için asgari ücretin düşük olmasının yanı sıra asgari ücret üzerinde var olan vergi ve vergi benzeri mali yükümlülüklerinde en aza indirilmesi gerekmektedir.

Gelir vergisi matrahı brüt ücret üzerinden hesaplanmaktadır. Hesaplama yapıldıktan sonra düşülen sosyal güvenlik ve işsizlik sigortası primi de ücretler üzerinde yük teşkil etmektedir (Buyrukoğlu ve Kutbay, 2016: 12).

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 81. maddesinin;

- (a) bendine göre malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim oranı, sigortalının prime esas kazancının % 20'sidir. Bunun % 9'u sigortalı hissesi, % 11'i işveren hissesidir.(f) bendine göre ise hesaplanan prime esas kazancın % 12,5'idir ve bu primin % 5'i sigortalılar üzerinden kesinti olarak uygulanmaktadır. Ücretler üzerinden kesintiye uğrayan bir diğer vergi yükü damga vergisidir. Bu vergi 488 sayılı Damga Vergisi Kanununun 3.md uyarınca ücret gelirlerinde binde 7,59 oranında tespit edilmiştir.

2020 yılında hesaplanan asgari ücretlinin brüt ücret üzerinden aylık olarak ödemiş olduğu damga vergisinin tutarı 22,34 TL, yıllık vergi ödemesi ise yaklaşık olarak 268,08 TL'dir.

Yapılan bilgilendirmeler dâhilinde çalışan işçi yönünden brüt ücret üzerinden yapılan kesintileri ifade ederken kullanılan net ücret kesintilerinin oranları şöyledir. ; SSK primi (%14) , işsizlik sigortası fonu (%1) , gelir vergisi (%15) ve damga vergisi (%7,59) ‘dur.

2.2.2.Vergi Takozunun İşveren Üzerine Etkisi

İşverenin işletmesinde çalışan birey için brüt ücret içerisinde yer alan vergi ve benzeri mali yükümlülükler haricinde işverene yüklenen sosyal güvenlik primi işveren payı kesintisi ile işsizlik sigortası primi işverene yüklenen mali yüklerdir. 5510 Sayılı Sağlık Sigortası kanununun 81. Md göre;

- a) %11 mamullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primleri,
- c) %2 kısa vadeli sigorta,
- f) %7,5 genel sağlık sigortası primi ayrı ayrı uygulandıktan sonra toplamda %20,5 oranında sosyal güvenlik primi iş payı kesintisi yapılmaktadır.

Bunun yanı sıra 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun 49.maddesi birinci fıkrasına göre işsizlik sigortası primi işveren payı %2 olarak uygulanmaktadır. Böylece işveren yönünden net asgari ücret, işverenin brüt asgari ücret üzerinden katlanmak zorunda olduğu maliyetlerin tamamını oluşturmaktadır. İşveren üzerinde oluşan bu maliyetler SSK işveren primi payı %20,5 ve işveren işsizlik sigortası fonu %2 olarak oluşmaktadır.

Böylece asgari ücret düzeyinde meydana gelen vergi takozu (kaması) , işçinin hem gelir vergisi hem de damga vergisi toplamı ile işçinin devlete ödediği sigorta primi ve devlete ödediği işsizlik sigortası priminin toplamıdır. İşveren yönünden ise vergi takozu işçiler adına devlete ödenmesi gereken sosyal sigorta primi ve işsizlik sigortası kesintisi toplamından oluşmaktadır (Buyrukoğlu ve Kutbay, 2016: 13).

Asgari ücret üzerindeki vergi yükünün azaltıcı unsurlarından bir diğeri de 2008 yılından itibaren emek faktörü ile kazanç sağlayanların yararlanabildiği ‘‘ücretlilerde vergi indirimi’’ yerine getirilmiş olan asgari geçim indirimi (AGİ) uygulamasıdır.

Asgari geçim indirimi, ücretin elde edildiği takvim yılı başından itibaren geçerli olan ayrıca sanayi sektöründe çalışan 16 yaşından büyük çalışan işçiler için uygulanan asgari ücretin yıllık brüt tutarına göre; (GİB, <https://www.gib.gov.tr/node/88813> , 14.12.2020).

- İşçinin kendisi için %50
- Geliri olmayan veya çalışmayan işçinin eşi için %10
- İşçinin çocukları için her biri ayrı ayrı olmak üzere; ilk iki çocuk için %7,5
- Diğer çocuklar içinde oran %5'tir.

Belirlenen bu oranlar ücretli çalışan bireyin medeni ve şahsi durumu dikkate alınarak yapılan hesaplamalar sonucu uygulanacak olan indirimler neticesinde bulunan matrahın, gelir vergisi tarifesinde birinci gelir dilimine karşılık gelen %15'lik oranla çarpımının sonucunda 12 ye bölünür ve her aya düşen oran hesaplanır. Bulunan bu tutar ise gelir vergisi matrahından düşülür (Buyrukoğlu ve Kutbay, 2016: 13) AGİ'nin toplam oranı ise %85'i geçememektedir.

Tablo 10. 2020 Yılı İtibari İle AGİ Hesaplaması

(Asgari ücret; 2020 yılı için aylık 2943 TL, yıllık 35.316 TL olarak belirlenmiştir)					
Ücretlinin Medeni Durumu	Asgari Ücret	Oran(%)	Matrah (Yıllık Brüt Asgari Ücret X AGİ Oranı)	İndirim Tutarı [(4)X%15]	Aylık Tutar [(5)/12]
1	2	3	4	5	6
Bekar	35.316,00	50	17.658,00	2.648,70	220,73
Evli Eşi Çalışmayan	35.316,00	60	21.189,60	3.178,44	264,87
Evli Eşi Çalışmayan	35.316,00	67,5	23.838,30	3.575,75	297,98
1 Çocuklu					
Evli Eşi Çalışmayan	35.316,00	75	26.487,00	3.973,05	331,09
2 Çocuklu					
Evli Eşi Çalışmayan	35.316,00	85	30.018,60	4.502,79	375,23
3 Çocuklu					
Evli Eşi Çalışan	35.316,00	50	17.658,00	2.648,70	220,73
Evli Eşi Çalışan 1 Çocuklu	35.316,00	57,5	20.306,70	3.046,01	253,83
Evli Eşi Çalışan 2 Çocuklu	35.316,00	65	22.955,40	3.443,31	286,94

Evli Eşi Çalışan 3 Çocuklu	35.316,00	75	26.487,00	3.973,05	331,09
Evli Eşi Çalışan 4 Çocuklu	35.316,00	80	28.252,80	4.237,92	353,16
Evli Eşi Çalışan 5 Çocuklu	35.316,00	85	30.018,60	4.502,79	375,23
Asgari ücretin gelir vergisi tutarı aylık 375,23 TL olduğundan asgari geçim indirimi 2020 yılında aylık 375,23 TL yi aşamayacaktır.					

Kaynak: GİB (2020) Asgari Geçim İndirimi, <https://www.gib.gov.tr/> , 14.12.2020.

Tablo 10’da görülmekte olan asgari geçim indirimi uygulaması, gelir vergisi yükünü azaltma açısından en çok evli eşi çalışmayan 3 çocuklu, evli eşi çalışan 5 çocuklu aileler üzerinde etkili olmaktadır. Bu ailelerin aylık gelir vergisinden 375,23 TL vergi indirimi uygulanırken, bekar yükümlü ile evli ve eşi çalışan bir yükümlünün gelir vergisinden 220,73 TL asgari geçim indirimi uygulanmaktadır. Asgari ücretin 2020 yılı ilk 6 ayı için hesaplanan gelir vergisi tutarı 375,23 TL olduğundan, asgari geçim indirimi 2020 yılında 375,23 TL’yi aşamayacaktır.

Ücretler üzerindeki mali yükler ile işveren üzerindeki mali yüklerden oluşan vergi takozu, ücretler üzerinden alınan toplam vergi ve ücretli ile işveren üzerinde yük oluşturan toplam prim yükü Tablo 11’de ele alınmıştır.

Tablo 11. Yıllık Asgari Ücret Üzerindeki Vergi ve Prim Yükü (2020)

	AYLIK(TL)
1-BRÜT ÜCRET	2.943,00
2-Sgk İşçi Primi (%14)	412,02
3-İşsizlik Sigorta Primi İşçi Payı (%1)	29,43
4-Gelir Vergisi Stopaj Matrahı	2.501,55
5-Hesaplanan Gelir Vergisi	375,23
6-Asgari Geçim İndirimi	220,73
7-Ödenecek Gelir Vergisi	154,50
8-Damga Vergisi(0,759)	22,34
9-Kesintiler Toplamı	618,29
10-NET ÜCRET	2.324,71

11-Ssk Primi İşveren Hissesi(%15,5*)	456,17
12-İşsizlik Sigortası İşveren Hissesi (%2)	58,86
13-ASGARİ ÜCRETİN İŞVERENE MALİYETİ	3.458,03
14-Toplam Vergi Tutarı	176,84
15-Toplam Prim Tutarı	956,48
16-Toplam Vergi+Prim Yüğü	1.133,32
17-Ücret Üzerindeki Vergi Takozu	%21
18-Toplam Vergi Takozu	%32,77

*5510 sayılı sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası kanununun 81.m.d.sinin I bendine göre ; bentte belirtilen şartları sağlayan işverenlere SGK primi işveren payında %5'lik indirim öngörüldüğünden hesaplamalar buna göre yapılmıştır. Gerekli şartları sağlamayan işverenler için SGK primi işveren payı %20,5 olarak hesaplanmaktadır.

Kaynak: <https://www.pwc.com.tr/2020-yili-asgari-ucreti> (16.12.2020)

Asgari ücretli çalışan birey 1995 yılında brüt ücretinin %65,6'sını, 2000 yılında %75,4 ünü ve 2005 yılında ise %71,6'sını, 2015 yılının ilk yarısında ise bekar bir asgari ücretli çalışan, brüt ücretinin yaklaşık %79 'unu, 2015 yılının ikinci yarısında ise yaklaşık %78,6'sını net ücret olarak elde edilmektedir.2015 yılı içinde asgari ücretli bir işçinin brüt ücretinin yaklaşık %21'i vergi ve prim olarak kesilmekte iken, işveren ise asgari ücret üzerinden çalıştırmış olduğu her birey için brüt ücret üzerinden %22,5 oranında ilave işveren primini ödemek zorundadır (Buyrukoğlu ve Kutbay, 2016: 16).

2020 yılında ise bekâr bir asgari ücretli çalışanın brüt ücretinin yaklaşık %78,9'unu net ücret olarak elde etmektedir. 2020 yılında brüt ücretinin yaklaşık olarak %21'i vergi ve prim olarak kesilmekte iken işveren ise 2020 yılında çalıştırdığı her işçi için ayrı ayrı brüt ücret haricinde brüt ücret üzerinden %17,5 oranında ek olarak işveren primine katlanmaktadır.

2020 yılı itibari ile işçilere verilmekte olan asgari ücret üzerindeki vergi ve diğer kesintiler görünürdeki oranlardan fazladır. Asgari ücret üzerindeki dolaylı-dolaysız vergiler, görünen veya görünmeyen kesintiler incelendiğinde asgari ücretle çalışan bir bireyin eline gerçekleşen kesintiler sonrasında 2.324,71 TL geçmektedir. Bu hesaplamalar neticesinde işverene mal olan vergi takozu yani vergi ve benzeri mali yükümlülükler asgari ücret üzerinden %32,77 olarak gerçekleşmektedir.

Gerçekleşen kesintiler neticesinde işçinin eline geçmekte olan net ücret azalırken, bununla birlikte işveren üzerinde de mali yükümlülükler artmaktadır. Artan bu yükümlülükler ise işveren tarafından daha az işçi ile daha çok iş gördürme amacı taşıyan bir süreci doğurmaktadır. Bu mali yükümlülükler neticesinde çok iş yükünde az sayıda işçi çalıştırılarak mali yükümlülüklerden kaçınılmaktadır.

Asgari ücret üzerinden alınmakta olan vergiler neticesinde işverenin az işçi çalıştırması kayıt dışı işçi çalıştırması ya da var olan işçilerini işten çıkartması sebebi ile işçiler sosyal güvenlik haklarından yararlanamamakta ve çalışmak zorunda olup da kayıt dışı çalıştırılan işçilerde bu haklardan yararlanmadan çalışma hayatını sürdürmektedir (Korkmaz, 2001: 275).

Her ne kadar 5510 sayılı kanunun 81.md'sine 15.5.2008 tarihli düzenleme ile eklenen (I) bendine göre, belirli şartları sağlayan işverenlerin sosyal güvenlik prim hissesinin 5 puanlık kısmına isabet eden tutar Hazinece karşılabilir hükmü düzenlenmiş olsa da bu düzenleme yetersiz kalmış olup, 2008 yılı sonrası TÜİK verilerinin istihdam oranlarına bakıldığında bu düzenlemenin istihdam oranlarında istenen ve yeterli seviyede artış gerçekleştirmediği anlaşılmaktadır. Tablo 8'de bu değer üzerinden hesaplama yapılmış olmasına rağmen vergi takozu yükünün yine de fazla olduğu görülmektedir.

2.3.Türkiye'de ki İşsizlik Oranlarının Vergi Takozu İle Bağlantısı

Daha öncede belirtmiş olduğumuz gibi Türkiye'de vergi takozu 2008 yılında değişime uğramıştır. Asgari geçim indiriminde söz konusu olan değişim; 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 81.md.sinin I bendine göre; bentte belirtilen şartları sağlayan işverenlere sosyal güvenlik primi işveren payında %5'lik indirim öngörülmüş ve bu oran %15,5'e düşürülmüştür. Ancak bu indirim gerekli şartları sağlayan işverenler içindir. Gerekli şartları sağlamayan işverenler için ise sosyal güvenlik primi işveren payı %20,5 olarak hesaplanmaya devam etmektedir.

Asgari geçim indirimi ibaresi 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 32'nci maddesinde "ücretin vergilendirilme aşamasında asgari geçim indirimi

uygulanacaktır ‘’ şeklinde yer almaktadır. Asgari geçim indirimi uygulanırken şu oranlar dikkate alınmaktadır;

- Elde edilen ücretin takvim yılı başından itibaren elde edilmiş olması ve sanayi sektöründe çalışmakta olan 16 yaşından büyük olan çalışan işçiler için asgari ücretin yıllık brüt tutarının,
- Mükellefin kendisi için %50,
- Çalışmayan ve bunun yanı sıra hiçbir geliri olmayan eşi için %10,
- Çocuklarının her biri için ayrı ayrı olmak şartı ile dünyaya gelen ilk iki çocuk için %7,5, dünyaya gelen üçüncü çocuk için %10, diğer çocuklar için bu oran %5 olarak hesaplanmaktadır.
- Ayrıca AGİ'nin oranının yüzde 85'i geçemeyeceği belirtilmiştir.

“Asgari geçim indirimi Türkiye’de incelendiğinde ortalama ve yüksek ücretlilerde uygulama oranı az iken, düşük ücretlilerde bu uygulama daha yüksektir. Özetle asgari geçim indiriminin vergi takozu üzerindeki etkisi azaltıcı yöndedir çünkü ücret düzeyi yükseldikçe etkisini yitirmektedir” (Uşun, 2019: 14).

Tablo 12. Ücretli veya Yevmiyeli Çalışanlar ve Kendi Hesabına Çalışanların Ödeyecek Oldukları Vergi Takozu Hesaplaması

Yıllar	Brüt Ücret (Yılsonu itibari ile) TL	ÜCRETLİ veya YEVMİYELİ ÇALIŞANLAR							KENDİ HESABINA ÇALIŞANLAR		
		İşçi-İşveren SGK Primi (%14+ %15,5)	İşçi Gelir Vergisi (%15) TL	Asgari Geçim İndirimi	Ödenecek Gelir Vergisi	İşçi Damga Vergisi	İşçi- İşveren İşsizlik Sigortası (1+%2)	Toplam Vergi Takozu	Sosyal Güvenlik Primi (%14+ %15,5)	Ödenecek Vergi	Toplam
2015	1.201,50	168.21+186.23	153,19	90,11	63.08	9,12	12.01+24.03	462.68	354.44	72.2	426.64
2016	1,647	230.58+255.28	209.99	123,53	86.46	12,50	16,47+32,94	634.23	485,86	98.96	584.82
2017	1.777,50	248,85+275,51	226,63	133,31	93.32	13,49	17,77+35,55	684.49	524,36	106.81	631.48
2018	2.029	284.06+314.49	258.69	152,21	106.48	15,40	20.29+40.58	781.3	598.55	121.88	720.43
2019	2.558,40	358.17+396.55	326.19	191.85	134,34	19,41	25.58+51.16	985.21	754.72	153.75	908.47
2020	2.943	412.02+456.16	375.23	220,68	154.55	22,33	29.43+58.86	1,133	868.18	176.88	1,045.06

Kaynak: TÜİK’in açıklamış olduğu veriler ile yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 12'ye bakılacak olursak asgari ücretteki artışla birlikte ödenen tutarlarda artmaktadır. Brüt ücret üzerinden hesaplanıp kesilen vergiler oldukça yüksektir. Asgari ücret üzerinden çalışan bireyler maaşlarını net ücret olarak almaktadır. Yani bireylere verilen maaşlar vergiden arındırılarak verilmektedir ve bireyler bu durumda hangi vergileri ne oranda ödediklerini bilememektedirler. Bunun yanı sıra vergi bilincine sahip olup aldıkları ücretin ne kadarının hangi vergiye kesildiğini bilen bireyler brüt ücretlerinden kesilmekte olan vergi oranlarının yüksek olduğunun farkına varmaları ile kayıt dışı çalışmayı tercih etmektedirler.

Ülkemizde vergi takozunun etkisini en alt seviyeye çekmek için 2008 yılı itibari ile asgari geçim indirimi uygulaması başlatılmıştır. Başlatılan bu uygulama itibari ile 2008 yılından günümüze kadar bakıldığına asgari ücret üzerinden en çok vergi ödeyen kesim bekâr ve çocuksuz çalışan bireylerdir.

Ülkemizde uygulanmakta olan %5'lik sosyal güvenlik primi indirimi ve asgari ücret desteği işveren üzerindeki yükümlülükleri azaltarak vergi takozunu düşüren bir uygulamadır. Bu uygulama ile işveren üzerindeki yükün azaltılarak istihdam oranlarında artış sağlanması amaçlanmakta iken bu uygulamanın çalışan bireylerin eline geçen net ücretleri üzerinde bir artış sağlanmadığı da gözlenmektedir. Yapılan ikame etkisi yerine gelir etkisinin etkili olabilmesi adına %5'lik sosyal güvenlik primi indiriminin net ücretleri artırıcı olması gerekmektedir. Böylece bireyler vergi takozu sebebiyle çalışmamak yerine daha fazla çalışarak gelirlerini artırmaya çalışacaklardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.TÜRKİYE'DE VERGİ TAKOZU VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yapılan bu çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye açısından vergi takozu ve işsizlik arasındaki ilişki ekonometrik analizler ile elde edilen bulgular ile değerlendirilecek ve yorumlanacaktır. Yapılan bu analizler ve elde edilen bulgular neticesinde vergi takozunun işsizlik üzerinde işsizliğin de vergi takozu üzerinde ne derece etkili olduğu incelenecektir. Devamında ise Türkiye'de vergi takozu ile işsizlik arasındaki ilişkiyi göstermek amacıyla zaman serisi analizi uygulanmış,

ardından Johansen eş-bütünleşme analizi ve hata düzeltme modeli kullanılarak ilişki ekonometrik yönden tahmin edilecektir.

3.1.LİTERATÜR TARAMASI

İşsizlik, istihdam ve vergi takozu ile ilgili hem dünyada hem de Türkiye’de yapılan çalışmalar mevcuttur. Yapılan bu çalışmalar incelenmiş ve literatür taraması yapılmıştır. Bu çalışmalarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

Yılmaz (2005), Türkiye ekonomisinde büyüme ile işsizlik oranları arasındaki nedensellik ilişkisi adlı çalışmada model olarak Granger ve Hsiao nedensellik testini uygulamıştır. Bu çalışmada 2002-2005 yılları arasında Türkiye temel alınmıştır. Yapılan bu çalışmada Ülkemizde uygulanmakta olan ekonomi politikaları beşeri sermaye yatırımlarını ön planda tutulmasını ve geliştirilerek gerçek anlamda ekonominin büyümesi sağlanmalıdır. Bu tür iktisat politikaları uygulanarak sürdürülebilir bir iktisat politikası sağlanması neticesinde işsizlik oranlarında bir azalma sağlanacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tağ (2007), Türkiye’de vergi politikasının işgücü piyasası ve istihdam üzerindeki etkileri adlı çalışmada 1999-2007 yılları arasında yapılan çalışmada Türkiye temel alınmıştır. Yapılan bu çalışmada İstihdam alanlarında mevcut olan vergi yükünün azaltılması işgücüne olan talebi pozitif yönde etkileyeceği ve bu politikanın daha verimli işleyebilmesi için maliye politikalarının makroekonomik boyutunun göz önünde olması gerektiği ve üretimi artırmaya yönelik diğer politikaların aynı anda uygulanmasının işgücü piyasasını olumlu yönde etkileyeceği bulgusuna ulaşılmıştır.

Bozdağlıoğlu (2008), Türkiye’de işsizliğin özellikleri ve işsizlikle mücadele politikaları adlı çalışmada 1990-2005 yılları arasında Türkiye’yi temel alan bir çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada işletmelerde çalışan bireyler için çalışma performansı değerlendirme sistemleri oluşturulmalı ve işverenin üzerindeki vergi ve vergi benzeri mali yüklerin azaltılması sonucunda işsizlik oranlarında bir azalma görüleceği bulgusuna ulaşılmıştır.

Kömürcüler (2008), Vergi benzeri mali yükümlülükler ve istihdam adlı çalışmada 1923-2007 yılları arasında Türkiye ve AB ülkelerini temel alan bir çalışma yapmıştır. Yapılan bu çalışmada Türkiye’de istihdam ve işsizlik sorununun çözüme kavuşması için ilk aşama olarak vergi ve vergi benzeri mali yükümlülüklerin azaltılması fikrinin yanı sıra AB’nin çok önem vermiş olduğu aktif istihdam politikalarının uygulanması gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Boztaş (2008), 2008 küresel ekonomik kriz: Türkiye’de işsizliğe yansımaları adlı çalışmada 2007-2008 yılları arasında Türkiye’yi temel alan bir çalışma yapmıştır. Yapılan bu çalışmada kriz öncesi işsizlik oranlarının %10-%11 oranında olduğu görülmekte iken, kriz yıllarından sonra işsizlik oranının %14’e kadar yükseldiği saptanmıştır. Bunun nedeninin ise kriz sebebi ile işyerlerinin kapanması ve işçilerin işten çıkarılmasıdır. Bununla birlikte kriz sebebi ile yeni iş yerlerinin açılmaması işsizliğin arttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Güney (2009), İşsizlik, İşsizlik neden, sonuç ve yöntemleri adlı çalışmada 1923-2008 yılları arasında Türkiye’yi temel alan bir çalışma yapmıştır. Yapılan bu çalışmada Türkiye’de işsizlik oranlarının düşürülmesi için yeni istihdam alanlarının yaratılması, eğitim sistemimizin yeniden ve ihtiyaca göre düzenlenmesi, tarım sektörünün daha verimli hale getirilerek göçün önlenmesi ve tüm bunların yanı sıra bazı önemli bölgelere teşvik verilerek o bölgelerde yatırım yapılması ve yeni iş alanlarının oluşturulması gerek bulgusuna ulaşılmıştır.

Dolenc / Iaporsek (2010), Tax Wedge On Labour And Its Effect On Employment Growth In The European Union adlı çalışmada regresyon analizini kullanarak 1999-2008 yılları arasında AB ülkelerini temel alan bir çalışma yapmıştır. yapılan bu çalışmada ampirik tahminler, istihdam ve işsizlik oranı ile ilgili olarak AB üye ülkelerinin iki grupta sınıflandırılabilirliğini göstermiştir. Birinci grup, yüksek vergi yükü, düşük istihdam ve yüksek işsizlik oranı ile karakterize edilirken ikinci grup alternatif özelliklere sahiptir. Yapılan panel-regresyon analizinde vergi takozundaki bir puanlık artışın AB ülkelerinde istihdam artışını yaklaşık 0,04 yüzde puan düşürdüğü ve bu nedenle ülkelerin vergi yükünü azaltma eğilimini sürdürmesi gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Dolenc/ Iaporsek/ Separovic (2011), Does Labour Taxation Affect Unemployment? Croatian Worker in International Perspective adlı çalışmada 2000-

2008 yılları arasında Hırvatistan, Oecd, Ab ülkeleri temel alınmıştır. Yapılan bu çalışmada Hırvatistan'da daha yüksek işsizlik oranlarının olduğunu, istihdam oranının ise daha az olduğunu ve Hırvatistan'ın da istihdam oranlarını artırmak için vergi yükünün azaltılması gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Durak (2011), İşsizlik, istihdam politikaları ve işsizlikle mücadelede başarı örnekleri adlı çalışmada 1993-2009 yılları arasında Türkiye ve dünyayı temel alan bir çalışma yapmıştır. Yapılan bu çalışmada işsizliğin giderilmesi için ülkede uygulanan politikaların işgücü eğitim düzeyinin de ülkede gerçekleşen teknolojik gelişmelere paralel olarak ilerlemesi gerektiği öngörülmektedir. Bununla birlikte vasıfsız işler için mesleki eğitim programları düzenlenmeli ve öte yandan geniş çapta yeni bir eğitim programı düzenlenerek yeni kuşakları teknoloji ile uyum içinde eğiterek işsizlik ve istihdam problemlerine çözüm bulunabileceği bulgusuna ulaşılmıştır.

Kanca (2012), Türkiye'de işsizlik ve iktisadi büyüme arasındaki nedenselliğin ampirik bir analizi adlı çalışmada 1970-2010 yılları arasında Türkiye'yi temel alan bir çalışma yapmıştır. Yapılan bu çalışmada Türkiye ekonomisinde görülen işsizlik ülke bazında iktisadi büyümeyi etkileyen faktörler arasında yer almamaktayken iktisadi büyümedeki değişim kimi zaman işsizliğin artmasına sebep olurken kimi zamanda işsizliği önlemekte olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Ay (2012), Türkiye'de İşsizliğin nedenleri: İstihdam Politikaları üzerine bir değerlendirme adlı çalışmada 2000-2010 yılları arasında Türkiye'yi temel alan bir çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada ülkemizde gençlerin ve kadınların istihdam olanaklarının artırılması, İşe alım sırasında gençlere ve kadınlara pozitif ayrımcılık yapılması ve yine genç ve kadınların işgücüne katılımlarının sağlanması ve işsizlik oranlarının düşürülmesi için toplumsal iş olanaklarının oluşturulması gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Çiçek (2012), Ücretler üzerindeki kamusal yüklerin incelenmesi ve değerlendirilmesi (Türkiye ve Avrupa birliği ülkeler karşılaştırılması) adlı çalışmada 2010-2012 yılları arasında Türkiye ve Ab ülkelerini temel alan bir çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada ücretlerin eşit, adaletli ve vergi yükünün adil dağılımı olması gerektiğini, vergi ödeme gücüne göre vergilendirme ölçütleri ile uyuşmayan uygulamanın ise hem ücret dengesini, hem de diğer mükellef ve ücretlilerin vergi

yükünü olumsuz etkilemekte ve bunun yanı sıra bu unsurların çalışma barışını zedelediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Lehmann/ Lucifora/ Moriconi/ Linden (2013), Beyond The Labour Income Tax Wedge: The Unemployment-Reducing Effect Of Tax Progressivity adlı çalışmada 1998-2008 yılları arasında yapılan çalışmada OECD ülkeleri temel alınmıştır. Yapılan bu çalışmada ortalama ücretteki vergilendirme yükü, daha kademeli bir vergilendirme yükü olduğu o zaman işsizlik oranının düştüğü ve istihdam oranının arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Yalçın (2014), Türkiye’de işsizlik sorunu ve işsizlikle mücadelede uygulanan politikalar ve bu politikaların genel değerlendirilmesi: Karabük ili örneği adlı çalışmada 2014 yılları arasında Karabük ilini temel alan bir çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada emek faktörünün katma değer içindeki payının gerilemiş olduğu ve gelir dağılımında ise sermaye unsurunun lehine olumlu durumların yaşandığı ülkemizde, ücret faktörünün bastırılması ile birlikte hem yatırım hem de üretimin bastırılması sonucu işsizlik oranının artacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Bedel (2014), Genç işsizlerde işsizlik deneyiminin Sosyolojik Analizi adlı çalışmada 2000-2010 yılları arasında Türkiye ve Dünya’yı temel alan bir çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada erkeklerin ve kadınların ortak düşüncesi olarak erkeklerin işsiz kalması daha olumsuz bir durum olarak görülmekte iken kadın bireylerin çoğu eşinin işsiz kalacağına kendisinin işsiz kalmasını tercih edeceğini söylemiştir. Kadınların iş başvurusunda dezavantajlı olduğu görülmekte iken erkeklerin ise işsiz kaldığında daha dezavantajlı olacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Attinas,/Berardin,/Destefani/Osterloh (2016), /Panel veri The effects of labour income taxes on labour market performance: an empirical analysis adlı çalışmada 1979-2014 yılları arasında Oecd ülkelerini temel alan bir çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada vergi takozunun çalışmayan bireyler üzerinde olumsuz etki bıraktığı ve bu etkinin son dönemde %50 oranında arttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tanköser (2017), Türkiye’de kayıt dışı istihdamın vergi takozu açısından değerlendirilmesi adlı çalışmada 2006-2016 yılları arasında Türkiye’yi temel alan bir çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada Ülkemizde işsizliği ve kayıt dışı istihdamın çok olmamasının temel nedeni olarak ülkemizde emek üzerinden fazlaca vergi

alınması gösterilebilir. Ülkemiz toplam vergi yükü bakımından OECD ülkelerinin altında yer alırken, istihdam üzerindeki vergi ve vergi benzeri mali yükümlülüklerin (vergi takozu) ortalamasının OECD ülkelerini aştığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Giray (2017), İşsizlik ve sosyal güvenlik katkı payı adlı çalışmasında denek olarak Avrupa-OECD ülkeleri üzerinde bir inceleme yapmıştır. Yöntem olarak 2000-2016 yılları arasındaki veriler kullanılarak Iturbe-Ormaetxe modeli uygulanmıştır. Yapılan bu çalışmada sonuç olarak işsizlikle mücadelede işveren katkı payının düşürülmesi neticesinde işsizliğin azalacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Kutbay, Gerede ve Aksoy (2018), Vergi takozu ve asgari ücretin işsizliğe etkisi adlı çalışmada 1989-2016 yılları arasında Türkiye'yi temel alan bir çalışma yapmıştır. Yapılan bu çalışmada asgari ücret artarken işsizliğinde arttığı ve artan asgari ücret sebebi ile işverenin daha fazla vergi takozuna maruz kaldığı ve bununla birlikte istihdamın olumsuz etkilendiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Buyrukoğlu ve Kutbay (2018), Kayıt dışı istihdam, vergi takozu sorunu ve maliyeti adlı çalışmada 2005-2013 yılları arasında Türkiye'yi temel alan bir çalışma yapmıştır. Yapılan bu çalışmada asgari ücret alarak çalışan işçilerden vergi kesilmemesinin işsizlik oranlarında bir azalma sağlayacağı ve bununla birlikte işveren üzerindeki işçi maliyetlerinin azalacağı bulgusuna ulaşılmıştır.

Apaydın (2018), Türkiye'de işsizliğin karakteristiklerinin karşılaştırmalı analizi adlı çalışmada 1923-2017 yılları arasında Türkiye, Oecd, AB ülkelerini temel alan bir çalışma yapmıştır. Yapılan bu çalışmada OECD ve AB ülkeleri ile Türkiye'de ki işsizlik oranları karşılaştırıldığında Türkiye'nin Nüfus yapısı, eğitim ve işgücü – istihdam politikaları tekrar incelenmesi, kırdan kente gerçekleşen göçün önlenmesi ve kır yaşamını özendiren çalışmalar yapılması gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Yazıcı (2018), Türkiye'de işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki adlı çalışmada yöntem olarak 1960-2015 yılları arasındaki veriler kullanılarak Türkiye'yi temel alan zaman serisi analizi modeli uygulanmıştır. Yapılan bu çalışmada teorik olarak işsizlik oranları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin negatif sonuçlansa dahi yapılan analizler sonucunda Ülkemizde gerçekleşen büyüme hızının artmasının işsizliğe herhangi bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Uşun (2019), Türkiye ve diğer oecd ülkelerinde vergi takozu adlı çalışmada 2007-2017 yılları arasında Türkiye ve Oecd ülkelerini temel alan bir çalışma yapmıştır. Yapılan bu çalışmada Türkiye’de 2007 ve 2017 yılları arasında gerçekleşmiş olan asgari geçim indirimi dışında yapılan düzenlemeler büyük oranda işverenin toplam işgücü maliyetini azaltmayı ve istihdam oranını artırmayı amaçlandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

3.2.BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Türkiye’de ki vergi takozu ve işsizlik arasındaki ilişki ele alınmıştır. Yapılan çalışmaya 1996-2020 yılları arasındaki yıllık veriler dahil edilmiştir. Değişkenlerden bağımsız değişken olan vergi takozu verisine Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü’nün yayınlamış olduğu Yıllar İtibarıyla Net ve Brüt Asgari Ücretler başlıklı raporundan, bağımlı değişken olan işsizlik verilerine ise Türkiye İstatistik Kurumunun veri tabanından ulaşılmıştır.

Çalışmada Türkiye’de ki vergi takozu ile işsizlik arasındaki bağlantının incelenmesi amacıyla ARDL sınır testi uygulanmıştır. ARDL sınır testi, I(2) olmamak üzere farklı düzeyde durağan olan değişkenler arasındaki eş bütünleşme ilişkisini incelemeye yardımcı olmaktadır. Tablo x’de çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlıkları Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Philips Perron (PP) birim kök testleri yardımıyla incelendikten sonra kısıtsız hata düzeltme modeli tahminlenerek kısa ve uzun dönemki katsayılar ve bu katsayıların anlamlılıkları incelenmiştir.

Tablo 13. ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	ADF		PP	
	Sabit	Sabit + Sabit Trendli	Sabit	Sabit + Sabit Trendli
SEVİYELERİNDE DEĞERLER				
İşsizlik	-1.600896 (0.4667)	-2.527808 (0.3130)	-1.490201 (0.5212)	-2.321980 (0.4074)
Vergi Takozu	0.096562 (0.9571)	-5.561125 (0.0011)	-2.194685 (0.2131)	-3.935521 (0.0262)
BİRİNCİ FARKINDA DEĞERLER				
İşsizlik	-4.509101 (0,0018)	-4.399868 (0.0104)	-4.662826 (0,0013)	-4.521602 (0,0080)
Vergi Takozu	-3.941163 (0.0075)	-3.491534 (0.0677)	-5.435444 (0.0002)	-5.109757 (0.0023)

Tablo 13 incelendiğinde değişkenlerden vergi takozunun seviyesinde durağan, işsizliğin ise birinci farkında durağan oldukları görülmektedir. Değişkenlerin farklı seviyelerde durağan olduğu durumlarda ARDL modeli kullanılabilirdiğinden, çalışmada ARDL modelinin kullanılmasının daha anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Modele ilişkin ARDL sınır testi incelendiğinde otomatik olarak SIC değerine göre hesaplanmış optimal gecikme uzunluğu (2,0) olarak belirlenmiştir. Hesaplanan F değeri (F=4.449270), %5'te I(1) anlamlılık düzeyinde kritik değerden büyüktür. Buna göre eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen eşbütünleşme ilişkisinin varlığına yönelik bulguda uzun dönemli denge ilişkisinin varlığını ortaya koymaktadır.

Tablo 14. ARDL Model Sonuçları

Model		ARDL
Optimal Gecikme (Auto SIC)		2,0
F		4.449270
Kritik Değer (%1)	I(0)	4.81
	I(1)	6.02
Kritik Değer (%5)	I(0)	3.15
	I(1)	4.11

Eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edildikten sonra, bu ilişkinin geçerliliğini sınamak üzere birtakım diyagnostik testlerin gerçekleştirilerek sonuçlarının incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda tablo 15’de otokolerasyon testine, tablo 16’da ise değişen varyans testine bakılmıştır.

Tablo 15. Otokolerasyon Testi Sonuçları

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test

	0.77385		
F-statistic	5	Prob. F(2,17)	0.4768
	1.91923	<u>Prob. Chi-</u>	
Obs*R-squared	0	<u>Square(2)</u>	<u>0.3830</u>

Tablo 15’de görüldüğü üzere Prob. değeri olan 0.3830, 0.05 değerinden büyük olduğu için modelde otokolerasyon sorunu bulunmamaktadır.

Tablo 16. Değişen Varyans Testi Sonuçları

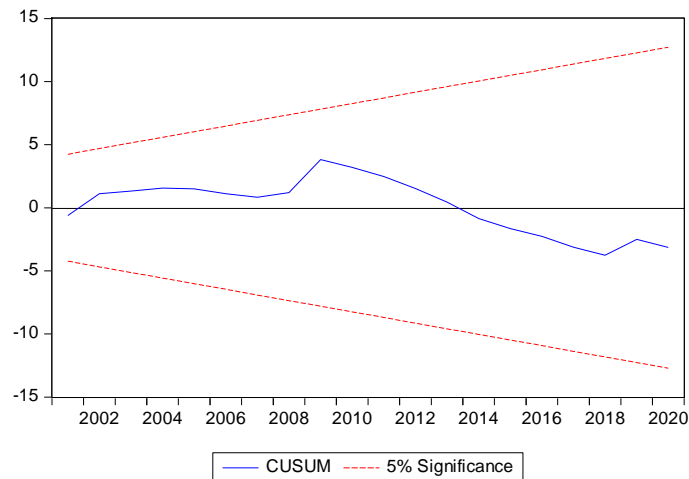
Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

	0.2803		
F-statistic	35	Prob. F(3,19)	0.8389
	0.9749	<u>Prob. Chi-</u>	
Obs*R-squared	06	<u>Square(3)</u>	<u>0.8073</u>
Scaled explained	1.1976	Prob. Chi-	
SS	26	Square(3)	0.7536

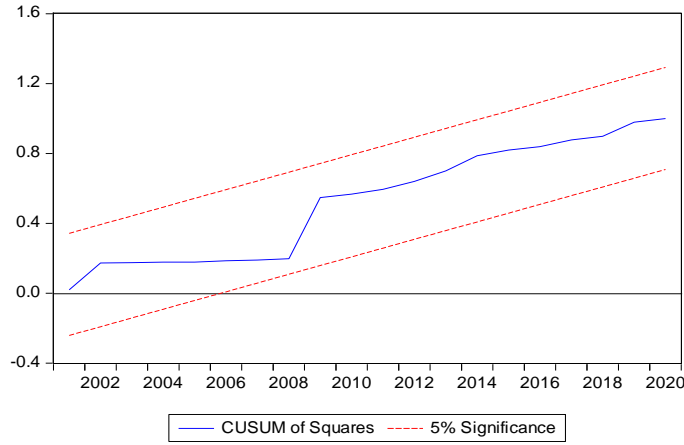
Tablo 16’da olasılık değeri olan 0.8073, 0,05’den büyük olduğu için modelde değişen varyans yoktur. Dolayısıyla model sabit varyanslıdır.

ARDL testi için önem arz eden bir diğer varsayım ise modelde yapısal kırılma olup olmadığını gösterecek olan Cusum ve Cusum² testleridir. Grafik 1’de Cusum testi sonucuna grafik 2’de ise Cusum² testi sonucuna yer verilmiştir.

Grafik 1.Cusum Testi Sonucu



Grafik 2. Cusum² Testi Sonucu



Cusum ve Cusum² testleri yapılan analizin güvenilirliğini vermektedir. Cusum ve Cusum² testleri %5 anlamlılık değerinin arasında kaldığı için yapılan analiz doğru sonucu vermektedir.

Ayrıca modelde hata düzeltme teriminin çalışıp çalışmadığına ilişkin varsayım da kontrol edilmiş olup sonuçlarına tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 17. Hata Düzeltme Terimi Testi sonucu

Değişken	Katsayı	Prob.
D(Unemp(-1))	0.257139	0.2460
D(Ln_Tax)	1.573274	0.1515
<u>Cointeq(-1)</u>	<u>-0.605655</u>	<u>0.0081</u>

Hata düzeltme terimi olan -0.605655 değerinin eksi (-) ve 1’den küçük olması ile olasılık değeri olan 0.0081 değerinin anlamlı olması modelin çalıştığını göstermektedir.

Kısa dönemde ortaya çıkan 1 birimlik sapma, yaklaşık olarak 1,66 yıl (20 ay) sonra ($1/0.60=1,66$) ortadan kalkmaktadır. Diğer bir ifadeyle kısa dönemde ortaya çıkan sapmalar uzun dönemde ortadan kalkmaktadır.

Yapılan ARDL testinde değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edildiği için eşbütünleşme testi yapılmış ve sonuçlarında da Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18. Nedensellik Testi Sonuçları

<i>Sıfır Hipotezi</i>	<i>F</i>	<i>Prob.</i>
<i>LN_TAX does not Granger Cause UNEMP</i>	4.47686	<u>0.0264</u>
<i>UNEMP does not Granger Cause LN_TAX</i>	1.88850	0.1801

Nedensellik testinde Prob. 0.0264 değeri 0.05 değerinden küçük olduğu için yapılan analiz %5 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır ve vergi takozundan işsizliğe doğru bir nedensellik ilişkisi mevcuttur. Yani, vergi takozu arttıkça işsizlik artmakta, azaldıkça ise azalmaktadır. Vergi takozunun işveren üzerinde ücret dışındaki ek maliyetleri kapsadığı düşünöldüğünde, işverenin maliyetinin artması durumunda işçileri işten çıkarabileceği ve işsizlik oranının da artması beklenen bir sonuçtur

SONUÇ

Birçok dünya ülkesi gibi Türkiye’de de işsizlik önemli bir sorun teşkil etmektedir. Türkiye’deki işsizlik sorununun en büyük sebepleri olarak ise sanayileşme alanında yeterli büyümenin sağlanamaması, tarımda makineleşmeye geçilmesi sebebi ile insan gücüne ihtiyaç duyulmaması sıralanabilmektedir. Türkiye’deki işsizlik sorununa ilişkin tarihsel süreç incelendiğinde; işsizlik oranlarının ilk olarak 1950 yılında açıklanmaya başladığı, 1960’lı yılların başında ise yaşanan işsizlik sebebi ile dış göç vermeye başladığı, 1990 yılına kadar işsizliğin yaşanmaya devam ettiği fakat 1990-94 yılları arasında işsizlik oranlarında bir artış yaşanmadığı görölmüştür. 90’lı yılların sonuna doğru işsizlik oranı %8,4 iken bu oran yıllar içinde artış göstererek 2005 yılında %10,3 seviyesine ulaşmıştır. Günümüze gelindiğinde ise 2020

yılıının Ağustos ayı itibari ile işsizlik oranı %13,2 olarak açıklanmıştır. Nitekim, Türkiye’de işsizlik oranları yıllar içinde sürekli artış yönünde bir ivme sergilemiştir.

İşsizlikle mücadelede başarılı olabilmenin yolu olarak; yeni istihdam alanlarının oluşturulması, tarım sektörünün yeniden aktif hale getirilip köyden kente yapılan göçlerin engellenmesi, işçi ve işverenlerin çeşitli yollarla teşvik edilmesi ve en önemlisi de eğitim sisteminin yeniden düzenlenerek mesleki yeterlilik eğitimlerine yer verilmesi gösterilmektedir. Tarımda makineleşmeye dayalı olarak köyden kente yaşanan göçlerden sonra kentteki işsiz sayısında artış yaşanmaktadır. Kentteki işsiz sayısındaki yığılmayı önlemek için ise tarımda makineleşme ile verilen göçler engellenmeli ve kent yaşamından ziyade kırsal yaşam özendirilmelidir. Bununla birlikte Türkiye’de ki genç nüfus oranı da yüksektir. İşsizlik oranları dikkate alındığında gençler ilk sırada yer almakta olup, üniversite eğitimlerini tamamlayan gençler aldıkları eğitimle ilgili bir çalışma alanı bulamamaktadırlar. Aldıkları eğitim çerçevesinde iş sahibi olmak isteyenler gençler istedikleri alanda iş bulamayınca başka alanlarda çalışmak istememekte ve bu durum sonucunda da genç nüfusta işsizlik oranı artış göstermektedir. Türkiye’de yaşanan işsizlik sorununun ortadan kaldırılabilmesi için ekonomide yeni istihdam politikalarının uygulanması ve hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.

Vergi takozu kavramı, işçinin işverene maliyeti ile işverenin işçiye verdiği ücret arasındaki farktır. Tez çalışması kapsamında vergi takozunun işveren ve işçi üzerindeki etkileri incelenmiş olup yüksek vergi takozunun işsizlik üzerinde önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine tez çalışması kapsamında incelenen yerli ve yabancı literatür incelendiğinde ise Türkiye’de ki işsizlik oranlarının azaltılabilmesinde hem işçi hem de işveren üzerindeki vergi ve benzeri mali yükümlülüklerin azaltılması gerektiği gerçeğiyle karşılaşmıştır. Gelir vergisinin artan oranlı bir yapıya sahip olmasının sonucu olarak işçilerin çalıştıkları süre boyunca aldıkları gelirlere oranla hesaplanan kümülatif vergi matrahı arttıkça ödedikleri vergi oranları da artmaktadır. Artan vergi oranları tarifesi sebebiyle de işçilerin eline geçen ücret azalmaktadır. Bireylerin hem sosyal hem ekonomik olarak rahat bir hayat sürebilmeleri için ellerine geçen ücretin tatmin edici olması gerekmektedir. Fakat işçiler gelirlerinin büyük bir kısmını vergi olarak ödemekte ve bu durumda da bireylerin yaşam standardını düşürmektedir. Yaşam standartlarını yükseltmek isteyen bireyler ise ya verginin gelir etkisinin sonucu olarak daha fazla

çalışma sonucu tatmin edici bir gelir elde edecek ya da devletin gelir üzerinden tahsil ettiği vergi ve benzeri mali yükümlülükleri kaldırılmasını ya da azaltmasını bekleyecektir. İşçi üzerindeki vergi takozunun kaldırılmaması durumu ise verginin ikame etkisinin sonucu olan bireylerin ellerine geçen ücretlerin büyük bir kısmını vergiye vermektense çalışmamayı tercih ederek bilinçli bir şekilde işsiz kalmalarına yol açacaktır.

Vergi takozunun işveren üzerindeki etkisi incelendiğinde ise işverenin vergi ve benzeri mali yükümlülüklerin yanı sıra ödemek zorunda olduğu sosyal güvenlik primi işveren payı kesintisi ile işsizlik sigortası primi de bulunmaktadır. Bu primler işverene artı bir yük olup her bir çalışan için ayrı ayrı hesaplanarak işverene maliyet olarak yansımaktadır. Bu primleri ödemek istemeyen işverenler ise ya kaçak işçi çalıştırma yoluna başvurarak kayıt dışı istihdamı tetiklemekte ya da az çalışan ile fazla iş yükü yolunu seçerek dolaylı yollardan işsizlik oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Yani artan vergi takozu işveren için mali bir yük haline geldiği zaman işsizlik oranlarının artması da kaçınılmazdır. İşverenin üzerindeki vergi takozu yükünün azaltılması ya da bu maliyetlerin devlet teşvikleri aracılığıyla finanse edilmesi hem kayıt dışı istihdamı azaltacak hem de az işçi ile çok iş gördürme çabası azalacaktır.

Çalışmanın son bölümünde Türkiye’de 1996-2020 yılları arasındaki vergi takozu ve işsizlik oranları arasındaki ilişki incelenmiştir. İlişkinin var olup olmadığının tespiti amacıyla ekonometrik bir yöntem olan ARDL sınır testi yapılmıştır. İlk olarak işsizlik ve vergi takozu verilerinin birim kök testleri yapılmış olup serilerin durağan olup olmadığına bakılmıştır. Testin sonucunda ise vergi takozu değişkeninin seviyesinde durağan, işsizlik oranı değişkeninin ise birinci farkında durağan olduğu görülmüştür.

Seriler durağan hale getirildikten sonra ise aralarında uzun dönemli ilişki olup olmadığını incelemek amacıyla eş bütünleşme analizi yapılmıştır ve bu analiz sonucunda işsizlik ve vergi takozu arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Elde edilen eş bütünleşme ilişkisinin varlığına yönelik bulgu uzun dönemli denge ilişkisinin varlığını ortaya koymaktadır. Eş bütünleşme testi yapıldıktan sonra sapma değeri “ $1.66*12=19,92$ ” olarak hesaplanmış olup yaklaşık olarak 20 ayda kısa dönemde ortaya çıkan sapsmalar uzun dönemde ortadan kalkmaktadır. Yani vergi takozunun işsizliği etkileme seviyesi uzun dönemde 20 ayda dengeye gelmektedir. Yapılan analizin güvenilirliğini test etmek için ise Cusum ve Cusum² testleri yapılmıştır.

Cusum ve Cusum² testleri %5 anlamlılık değeri arasında kaldığından dolayı yapılan analiz doğru sonucu vermiş ve analiz sonucu güvenilir bulunmuştur.

Cusum testlerinden sonra ise değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla nedensellik testi yapılmıştır. Test sonucunda vergi takozundan işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisine ulaşılmıştır. Yani, vergi takozu ile işsizlik oranları arasında doğru orantılı bir ilişki mevcuttur. Bu sonuca göre vergi takozu arttıkça işsizlik artmakta, azaldıkça işsizlik azalmaktadır.

Elde edilen sonuçlar çerçevesinde işsizlik oranlarının artmasında ya da azalmasında vergi takozunun etkisi kanıtlanmıştır. Devletin vergi takozu tutarları üzerinde belirleyeceği politika önerilerinin işsizlik oranı üzerinde de doğrudan etkili olacağı beklenilmektedir. İşsizlik oranlarını azaltmak isteyen politika uygulayıcılarının vergi takozu tutarını azaltması ya da bu alana teşvik sağlamanın işsizlik oranlarının azaltılmasında etkisi mutlak olacaktır. Ancak çalışma kapsamında işsizlik oranının belirlenmesinde sadece vergi takozu değişkeninin dikkate alındığı dolayısıyla başkaca değişkenlerinde işsizlik üzerinde etkili olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Tağ (2007), Bozdağlıoğlu (2008), Kömürcüler (2008), Giray (2017), Kutbay, Gerede ve Aksoy (2018), Buyrukoğlu ve Kutbay (2018), Uşun (2019) 'da yapmış oldukları çalışmalarda vergi takozu ve işsizlik arasında ilişki olduğunu, vergi takozu arttıkça işsizliğin arttığı azaldıkça işsizliğin azaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan literatür taramasında ulaşılan sonuçlara göre yapmış olduğumuz çalışmada ulaşılan sonuç güvenilirlik oranını arttırmaktadır.

KAYNAKÇA

- Gelir İdaresi Başkanlığı*. (2020, 12 14). <https://www.gib.gov.tr/node/88813> adresinden alınmıştır
- INTERNATIONAL LABOR ORGANIZATION*. (2020, 12 28). <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm> adresinden alınmıştır
- Türkiye İstatistik Kurumu*. (2020, 10 9). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Aralik-2019-33783> adresinden alınmıştır
- Apaydın, F. (2018). Türkiye'de İşsizliğin Karakteristiklerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 159-200.
- Ataman , B. (1998). İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63.
- Attinasi, M. G., Berardini, F., De Stefani, R., & Osterloh, S. (2016). The Effects Of Labour Income Taxes On Labour Market.
- AY, S. (2012). Türkiye'de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme . *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* , 14.
- Aytaç, D. (2015). Maliye Politikasında Amaç Araç Uyumu: Ücret Vergileri ve Artan Oranlı Tarife Uygulaması Açısından Bir İnceleme . *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 136.
- Bağdadıoğlu , E. (2009). Kriz ve İşten Çıkarmalar . *Türk-iş Dergisi* , 108-111.
- Başkanlığı, G. İ. (2020). *Ücret Gelirleri Elde Edenler İçin Vergi Rehberi*. Ankara: Gelir İdaresi Başkanlığı .
- Bedel, E. F. (2014). *Genç İşsizlerde İşsizlik Deneyiminin Sosyolojik Analizi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi .
- Biçerli , M. K. (2011). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul : Beta Yayınları .
- Biçerli, M. K. (2004). *İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları* . Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları .
- Bozdağlıoğlu, Y. (2008). Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 58-59.
- Boztaş, F. (2008). 2008 Küresel Ekonomik Kriz: Türkiye'de İşsizliğe Yansıması. *Sakarya İktisat Dergisi*, 1-13.
- Buyrukoğlu, S., & Kutbay, H. (2016). Türkiye'de Kayıtdışı İstihdamın Bir Tetikleyicisi Olarak Vergi Takozu Sorunu ve Maliyeti. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9-16.

- Çiçek, S. (2012). *Ücretler Üzerindeki Kamusal Yüklerin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi (Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkeler Karşılaştırması)*. Ankara: Hacetepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Çolak, Ö. F., & Bekmez, S. (2007). *Kayıt dışı Ekonomi ve Siyasal Tercihler Bir Oyun Teorisi Analizi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Derneği, T. S. (2002). *2002 Faaliyet Raporu*. İstanbul : Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği.
- Derneği, T. S. (2004). *2004 Faaliyet Raporu* . İstanbul: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği.
- Dolenc, P., & Laporsek, S. (2010). Tax Wedge On Labour And Its Effect On Employment Growth In The European Union.
- Dolenc, P., Laporsek, S., & Separovic, A. (2011). Does Labour Taxation Affect Unemployment? Croatian Worker in International Perspective.
- Durak, Ş., & Kaya, V. (2014). Türkiye'de İşsizlik ve İşsizliği Azaltmaya Yönelik Politikalar:Tarihsel Bakış. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1.
- Ekin, N. (1994). *İşsizlik Sigortası Teorik Boyutları ve Dünya Uygulamaları*. Ankara: Kamu-İş.
- Erdoğan, N. (1991). *Sosyolojik Açıdan Kent İşsizliği ve Anomi* . İzmir: Ege Üniversitesi Basım Evi .
- Erkekli, F. (2007). İstihdam Politikaları, Esneklik ve Özel İstihdam Büroları. *Tisk Aylık Dergisi*, Eylül .
- Etcı, H., & Karagöl, V. (2019). Türkiye'de İstihdam ve İşsizlik: 2000-2018 . *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 10.
- Giray, F. (2017). Sosyal Güvenlik Katkı Paylarının İşsizlik Üzerindeki Etkisi. *Sayıştay Dergisi*.
- Gök, M. (2004). *İşgücü Piyasası ve Kobiler*. Ankara: Roma Yayınları.
- Gök, M., & Yalçın, Z. (2015). Türkiye'de Asgari Ücretliler Üzerindeki Vergi Yükünün Diğer Yükümlü Grupları ile Karşılaştırılması. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* , 231.
- Göktaş Yılmaz, Ö. (2005). Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 11-29.
- Gül, S. (2006). *Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa* . Ankara: E Babil Yayınları .

- Gündoğan, N., & Biçerli, M. (2003). *Çalışma Ekonomisi*. Eskişehir: AÜ Yayınları:1461.
- Güney, A. (2009). İşsizlik Nedenleri , Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri. *Kamu- İş Dergisi*, 5-137.
- İşğičok, Ö. (2018). *İstihdam ve İşsizlik*. Dora Yayınları.
- Kanca, O. C. (2012). Türkiye'de İşsizlik ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Amprik Analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 15.
- Karabulut, A. (2007). *Türkiye'de İşsizliği Önlemede Aktif İstidam Politikalarının Rolü ve Etkinliği* . Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.
- Kızmaz, Z. (2003). Ekonomik Yapı ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerine Genel Bir Değerlendirme . *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 283.
- Kocacık , F. (2000). *Çalışma Sosyolojisi*. Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık .
- Koray, M. (2008). *Sosyal Politika*. İmge Kitapevi.
- Korkmaz, A., & Mahiroğulları, A. (2007). *İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları Türkiye ve AB Ülkeleri*. Ankara: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Kömürcüler, E. (2008). *Türkiye'de İstihdam Üzerindeki Vergi ve Benzeri Mali Yükümlülüklerin İstihdam Üzerindeki Etkileri: Avrupa Birliği ile Bir Karşılaştırma*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lİsans Tezi.
- Kurt, Ş. (2016). İşsizliğin Psikososyal Sonuçları ve Türkiye Üzerine Muhtemel Etkileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 7.
- Kurumu, T. İ. (2012). *2012 Faaliyet Raporu* . Ankara: Türkiye İş Kurumu .
- Kurumu, T. İ. (2018). *2018 Faaliyet Raporu* . Ankara: Türkiye İş Kurumu .
- Kutbay, H., Gerede, C., & Aksoy, E. (2018). Vergi takozu ve asgari ücretin işsizliğe etkisi. *Vergi Raporu*.
- Lebnan Tanköser, R. (2017). Türkiye'de Kayıtdışı İstihdamın Vergi Takozu Açısından Değerlendirilmesi . *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2-26.
- Linden, B., Lucifora, C., Moriconi, S., & Lehman, E. (2013). Beyond the Labour Income Tax Wedge: The Unemployment-Reducing Effect of Tax Progressivity.
- Ongun, T. (2007). *TİSK Akademi Genç İşsizliği Sempozyumu, Cilt 2 Özel Sayı 1*.
- Ören, K. (2011). *Sosyal Politika*. Ankara: Pelikan Yayıncılık .

- Özdemir, S., Ersöz, H., & Sarıoğlu, H. (2006). İşsizlik Sorununun Çözümünde Kobilerin Desteklenmesi. *İstanbul Ticaret Odası*, 66-68.
- Selen, U. (2011). Türkiye'de Vergi Kapasitesinin Kullanımı ve Vergi Yükü Üzerine Bir Değerlendirme. N. Edizdoğan, & Ö. Çetinkaya içinde, *Vergi ve Vergi Politikaları Üzerine İncelemeler* (s. 239-250). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Sezal, İ. (1995). *Sosyoloji Yazıları*. Ekin Kitapevi Yayınları.
- Sönmez, P. (2006). Küreselleşme, Avrupa Birliği ve İstihdam: Çalışma İlişkilerinde Yaşanan Dönüşüm. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 177-198.
- Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. Alfa Yayıncılık.
- Şenyüz, D. (2007). İşletmelerin Rekabet Gücü Açısından İstihdam Üzerindeki Yükler ve Yeni Kanunda Çalışanların Vergilendirilmesine Getirilen Değişiklikler. *Sicil Dergisi*, 167.
- Tağ, M. (2007). *Türkiye'de Vergi Politikasının İşgücü Piyasası ve İstihdam Üzerindeki Etkileri Planlama Uzmanlığı Tezi*. Ankara: TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü.
- Talas, C. (1997). *Toplumsal Ekonomi: Çalışma Ekonomisi*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Temel, H., & Yapraklı, H. (2015). Küreselleşen Dünyada İşsizlik. 2.
- Tınar, M. Y. (1996). *Çalışma Psikolojisi*. İzmir : Dokuz Eylül Üniversitesi:Necdet Bükey Matbaacılık .
- Tokol, A. (2000). *Sosyal Politika*. Bursa: Vipaş.
- Topalhan, T. (2010). *Ücret ve Ücret Teorileri*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Tunç, M. (2007). *Kayıtdışı İstihdamla Mücadelede Geliştirilen Stratejiler Uygulanan Politikalar ve Gelişmiş Ülke Örnekleri*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.
- Uğurlu Yazıcı, H. (2018). *Türkiye'de İşsizlik ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki*. Bartın: Bartın Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Unay, C. (2000). *Makroekonomi*. Bursa: Ekin Kitapevi.
- Uşun, E. (2019). Türkiye'de ve Diğer OECD Ülkelerinde Vergi Takozu. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2-14.
- Ülgener, S. F. (1991). *Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme*. İstanbul: Der Yayınları.

Yalçın, Ö. (2014). *Türkiye'de İşsizlik Sorunu ve İşsizlikle Mücadele'de Uygulanan Politikalar ve Bu Politikaların Genel Değerlendirilmesi: Karabük İli Örneği* . Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaprak, Ş. (2009). Ekonomik Krizlerin İstihdama Yansıması . *Ekonomi Bilimleri Dergisi* , 41-54.

Yıldırım, K., & Karaman, D. (2001). *Makroekonomi*. Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı.

Zaim, S. (1997). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Filiz Kitapevi.



